

קרוב אליך

עבודת ה' ברוח חסידיית

סמרטפון
רק עם ואצאפי!

אפשר!! וכדאי!!
מרכז הזמנות ארצי
052-2-129-129

אספקה לכל חלקי הארץ תוך 24 שעות
רח' פינס 9, ירושלים | bone.co.il | זוכר פון

החל
מ 499 ש"ח

מה היתה אומרת ימימה
על הקורונה?
אלומה לב

מחוץ לדלת
הסגורה
שיחת נפש,
נעמה מנוסי

בשנה האחרונה
האדמה רעדה

מחשבות ליום
העצמאות תש"ף
הרב אייל יעקובוביץ,
הדר ארציאל
ואדיר לב רועה

הוא אהב את הארץ
כנפשו, לבו בער
באהבת ישראל וראו
עליו רוח הקודש בגלוי
כתבה על מייסדי היישוב היהודי
הראשון בגוש עציון

"גם אם מי
שייסד את
העניין לא היה
אדם מאמין
ולא חשב על
כל הדברים
האלה,
לנו יש תפקיד:
למצוא
משמעות
בתוך הדברים"
מיכי יוספי
על עבודת ה' בצפירה

מגדל ערד
מייסדי וברון דוד

כשרה הַיְיִדוּת, הַאֲמִיץ פְּרֻבָּה
 בַּכֹּהֵן צִדְקוֹת, שְׁלוֹם דְּבַר לֹא הָיָה
 יְכוּל לַתֵּת לָהּ מִנְיָה... יַחַד אֵימָה,
 הַיְיִדוּת גַּם נְצִיב שֶׁל מְסַרְדֵּי הַבֵּיטְחוֹן,
 שֶׁהָיָה יוֹתֵר בּוֹשֵׁר וּמְנוֹסֵה מֵהֵם,
 וְהָיָה גַּם לַיּוֹוֵה אֵת הַמִּשְׁפָּחָה וְתַמָּךְ
 בְּהֵם אַחֲרֵי נְפִילַת הַבֵּן הַרְאֹשִׁין.
 בַּכֹּהֵן הַכֹּהֵן שֶׁל הָיָה לֹא כִךְ
 גְּדוּלָה, עַד שֶׁגַּם אֹתוֹ נְצִיב מְנוֹסֵה
 וּמְקַבְּלֵי, שֶׁתֵּךְ לְאוֹרֵךְ לֹא הַבֵּיקוֹר.

לך דומיה תהילה

איתן, ואין שום דרך לתת להן מענה.

שני הסוגים האלה נובעים מכך שיש בעצם הבריאה שתי רמות בהסתרה של הקדוש ברוך הוא. הסתרה אחת זאת ההסתרה הרגילה שבכל מציאות החיים שלנו הקדוש ברוך הוא נסתר. העולם נקרא העולם בגלל שהקדוש ברוך הוא נעלם בו. ההסתרה השנייה והעמוקה יותר נקראת 'החלל הפנוי'. החלל הפנוי הוא מושג קבלי חשוב, שנתגלה על ידי האר"י הקדוש, ובאותה תורה רבי נחמן מצטט את דבריו: "וְכֹאֲשֶׁר רָצָה הַשֵּׁם יִתְבַּרְךְ לְבְרָא אֶת הָעוֹלָם לֹא הָיָה מְקוֹם לְבְרָאוֹ מִחֻמַּת שְׁהִיָּה הַכֹּל אֵין סוּף". כשאור אין סוף כל כך מאיר, אי אפשר היה לברוא עולם.

אפשר לתת לזה דוגמא, ממדריך שמוביל קבוצה לעבודה משותפת. אם הוא רק ידבר כל הזמן, ישאל שאלות ויענה את התשובות, שום דבר לא יקרה. מה צריך לעשות כדי שהדינמיקה של הקבוצה תתפתח? הוא חייב לתת. על ידי השתיקה הוא מפנה את עצמו ומאפשר למציאות אחרת להופיע. ממשיך רבי נחמן: "על פן צמצם את האור לצדדין ועל ידי הצמצום הזה נעשה חלל הפנוי. ובתוך החלל הפנוי הזה, נתהוו כל הימים והמדות שהם פריאת העולם". מה אומר הביטוי 'החלל הפנוי'? ממה הוא פנוי? מהנוכחות של הקדוש ברוך הוא.

באמת, אין מצב כזה שהוא ממש בלי נוכחות של ה' יתברך. אבל בכל זאת, יכולה להיות חוויה נפשית כזאת, שלבן אדם אין שום דרך להסביר במילים או אפילו במחשבה את מה שקורה. למשל, כשחושבים על הסיפור של השואה, נגמרים ההסברים. אתם יודעים שהרבי מלובביץ' תמיד היה נמנע מלתת הסברים על עניין השואה? בחיי היומיום יש חוויות שאנחנו עוברים, שגם אם הן קשות, עדיין יש מילים שיכולות להביא נחמה ולהסביר לנו על דרך האמונה את כל העניין. לעומתן, השאלות של החלל הפנוי הן חוויות כאלו, עם כאב כזה ואבדן כזה, שכבר אין מילים. הכאב הוא יותר מכל ביאור והסבר.

רגע נדיר

יש הסבר לכך שאין שום דרך להביא מענה לשאלות הקשות הללו. אלו שאלות ששייכות למקום שבו אי אפשר לבטא את השכל באותיות. "ועל פן המבוכות הבאים משם, הם בבחינת שתיקה. פֶּשֶׁשָׁאֵל (משה רבינו) על מיתת רבי עקיבא, זו תורה וזה שכרה? הַשִּׁיבֵנו לוֹ: שֶׁתֵּךְ כִּךְ עָלָה בְּמַחְשָׁבָה הֵינּוּ שֶׁאֵתָּה צָרִיךְ לִשְׁתַּק, וְלִבְלִי לִשְׁאֵל תְּשׁוּבָה וְתַרְוִץ עַל קִשְׁיָא זו".

חז"ל מספרים שמה רבינו רואה במנהרת הזמן איך הרומאים סורקים את בשרו של רבי עקיבא במסרקות של ברזל. משה שואל "זו תורה וזו שכרה?", התשובה שהוא קיבל הייתה: "שתוק, כך עלה במחשבה". דהיינו שצריך לשתוק, בלי לחפש תשובה ותירוץ לקושיה הזאת. הסיבה למה שקורה באה מהמקום של המחשבה שלמעלה מן הדיבור. "בבחינות עלה במחשבה שאין שם דבור לישב אותה וקמו כן אלו הקשיות והמבוכות שבאים מחלל הפנוי שאין שם דבור ולא שכל כנ"ל, על פן הם בבחינת שתיקה. וצריך רק להאמין ולשתק שם".

כל המהלך הזה מסביר לנו את הרגע הגדול הזה בלוח השנה היהודי - השתיקה ביום הזיכרון בעת הצפירה. גם אם מי שייסד את העניין לא היה אדם מאמין ולא חשב על כל הדברים האלה בכלל. בכל זאת לנו יש תפקיד, למצוא משמעות בתוך הדבר המיוחד והנדיר הזה, שמיליוני יהודים באותו רגע מכוונים את ליבם לאותו עניין. מתאחדים בשתיקה, למעלה מהדיבור.

שלום חברים! אתם יודעים, אחד הרגעים הכי נשגבים בלוח השנה היהודי, הוא הרגע של הדומיה בצפירה ביום הזיכרון לחללי צה"ל ונפגעי פעולות האיבה. אולי תשאלו למה אני מייחס לזה משמעות כל כך גדולה, אז קודם כל חשוב להבין את כח האחדות של עם ישראל.

יש פסוק שאומר "חבור עצבים אפרים, הנח לו". הכוונה היא, שגם אם עם ישראל מלא בעבודה זרה, אבל בכל זאת הם ביחד, מתגלה בזה מעלה גדולה. בדומיה של יום הזכרון, יש גילוי נדיר של אחדות. מיליוני יהודים, באותו רגע ממש, מתאחדים לעשות אותו דבר. כולם יחד - שותקים. אם תחשבו על כך תראו, שאין לנו עוד עניין כזה, שמאחד כל כך הרבה יהודים סביב אותו רגע.

אולי אני קצת מגזים, אבל נראה לי שאולי מאז מעמד הר סיני שבו עם ישראל היה כולו בדומיה, לא היו כאלה זמנים, שמיליונים - וזו לא הגזמה - באמת מיליוני יהודים, באותם רגעים, שותקים ביחד. בעצם מאז מעמד הר סיני, לא היה אירוע כל כך מאחד. גם כשבית המקדש היה קיים, לא כולם היו עושים את אותו דבר באותו זמן. אמנם כולם היו באותו מקום, שזה דבר נעלה מאוד, אבל לא התמקדו ברגע מסויים.

טראומה אחרי עשרים שנה

מעבר לעניין האחדות יש פה מעלה נוספת, והיא השתיקה. רבי נחמן אומר שעל ידי שתיקה זוכים לאמונה. השתיקה מביאה לאמונה, כי היא נמצאת במקום שמעבר למילים. באמת, אם מבינים את הרעיון של השתיקה, אז מובן שמי שברגעים של הצפירה אומר תהילים או משניות, אמנם עושה מעשה טוב, אבל הוא בעצם מפסיד את עיקר הכוונה של הזמן הזה. אם מדברים, מפסידים את המדרגה העליונה שמתגלה כאן, כשכל עם ישראל עומדים יחד בשתיקה. בשתיקה יש כוח גדול.

יש לי חבר, שבמילואים שלו הוא שובץ ביחידה שמודיעה למשפחות על נפילת בנם בצבא. הוא סיפר לי פעם על אירוע ממש טראומטי שהיה לו במסגרת המילואים. הוא סיפר לי את זה עשרים שנה אחרי המקרה, ובכל זאת הוא ממש בכה היום כדי. הם הלכו להודיע למשפחה פעם שנייה על בן שנהרג. הבן הראשון נפל שנתיים קודם לכן, וזה היה הבן השני שנהרג. כשהם הגיעו לבית שלהם, האמא פרצה בכאלה צעקות, ששום דבר לא היה יכול לתת לה מענה.

יחד איתם, הגיע גם נציג של משרד הביטחון, שהיה יותר בוגר ומנוסה מהם, והוא גם ליווה את המשפחה ותמך בהם אחרי נפילת הבן הראשון. בכל זאת, הכאב שם היה כל כך גדול, עד שגם אותו נציג מנוסה ומקצועי, שתק לאורך כל הביקור. צריך לדעת, שהמילים הן מוגבלות. לפעמים יש להן כוח, אבל לפעמים הכאב הוא כל כך בלתי נתפס, שאין שם מילים! במצב כזה, גם אם נאמר משהו, המילים לא יועילו ואולי חלילה עוד יזיקו למצב.

מי שמאמין לא מדבר

בתורה ס"ד בליקוטי מוהר"ן רבי נחמן מלמד שישנם שני סוגים של אפיקורסות. יש סוג אחד של שאלות באמונה, שאפשר וראוי לדעת איך לענות עליהן. על השאלות הללו אמרו חז"ל: "ודע מה שתשיב לאפיקורוס". אותן מגדיר רבי נחמן כ"אפיקורסות שיש עליה תשובה". לעומת זאת, הסוג השני של שאלות באמונה הוא סוג אפיקורסות כזה שעליו נאמר: "כל באיה לא ישובין". אלו שאלות שאי אפשר להתעסק

צבי יחזקאלי

אולי כבר כועסים עלי שאני לא עונה, אולי בעבודה רוצים להודיע לי שאני יוצא לחל"ת בגלל שאני לא עונה ואני לא עונה. אוי. איזה לחץ

זמן נדיר. בל נחמיץ

הקורונה היתה נוחה לי עד לנקודה הזו. זה היה בסדר כל עוד היה לי שיכוך מהכאב הגדול של הכלום שלי. וכשהפלאפון הלך הבנתי שאני בעצם מתגעגע ללחץ של החיים הקודמים. לרוץ, גם אם זה למנין או לשיעור, אבל לרוץ. לעבור את היום בתחושה שמהו מאוד קצבי ודינמי קורה סביבי והוא קשור לעשייה וליעילות.

לא נעים להודות בכך שאני מתגעגע ללחץ. יש לי פחד לשחרר הכל ולחיות עם הילדים בבית וזהו. באמת החיים מאוד רגועים, לא קמים בלחץ להסעות, לא רצים להכין ארוחת צהריים ולא נכנסים לכוננות ספיגה כשהם חוזרים מהלימודים.

פשוט התנהלות רגועה בעל כורחה במשך היום. הילדים גם לא יכולים להתלונן שלא לוקחים אותם לעשות כף. זהו, אין תירוצים לאף אחד, כולנו כאן ולכולנו כואב ולא נוח. אבל רגוע ומאוד ממקד על התכלית ועל המטרות.

גיליתי שהמציאות הקודמת הייתה מאוד מפוררת בין המון הסברים לקיומה, אך היא לא היתה מה שאולי רוצים ממני בשמיים. דווקא המציאות הזו, שכולנו נסמכים על השם יתברך כי אין הרבה פרנסה, וכולנו לא ממש יודעים מה יהיה, וכולנו מדברים על גאולה ועל מה לשנות בפנים כי בעצם אין בחוץ כרגע - דווקא המציאות הזו נראית לי קרובה לאמת מאשר המציאות ההיא.

הריח באוויר הוא של תקופה מיוחדת, מעין סיכום של כל הפעולות הלא הגיוניות מצד העולם, ומנגד - כל המצבים הכי הגיוניים שאנחנו חווים בתוכנו. יש כאן נקודת תצפית נדירה, להתבונן ולחוש מה המינון הנכון בין הקודש שבלב למציאות שבחוץ.

נכון, אנחנו מתגעגעים למניינים, למקווה, לקידושים ולקבלות השבת, אבל לפני שזה חוזר, זה הזמן לבדוק מה קורה כאן. הרי אפילו בחדשות אומרים שמה שהיה קודם לא יהיה, המציאות החיצונית משנה את פניה, אז קל וחומר המציאות הפנימית. עולמות שלמים נעצרו בחוץ כדי שנגיע לנקודה הזו. אז לא להירדם ולא להחמיץ, זה זמן נדיר.

ימי הקורונה הם זמן שכולו סדנת התבודדות אחת גדולה. חלון הזדמנויות שפותח חלון לנפש, חלון שאולי לא היה נפתח אם העולם לא היה נעצר. חלון אל הלב, אל הדרך שלנו אל השם יתברך. לא תמיד כמו שחשבנו, אבל כן כמו שהשם חושב שצריך ונכון עכשיו.

איזו תקופה מדהימה עוברת עלינו. בידוד כפוי. ילדים בבית בלי הגבלה. אין מפגשים, אין חיבוקים. כל כך מוזר לחשוב על התנועה האוטומטית בעיקר בבתי כנסת ספרדים של לחיצת יד ונשיקה על היד שלך שכרגע לחצה את יד החבר. כמה עבירות קורונה בזמן קצר כל כך. לפני חודש זו היתה תנועה שגרתית, היום זו סכנה לעולם.

בהתחלה זה נראה נחמד מאוד, הנה עוד חופשה לא צפויה, גשר מעניין בין פורים לפסח. אבל אז נפל האסימון, המציאות משתנה ואני כאן בבית מול הכאב של הילדים, מול השעמום שלהם, מול חוסר היכולת שלי לברוח אפילו למניין לגיטימי. המפגש שממנו אנחנו מתחמקים, לפעמים בלי ממש לדעת, הוא המפגש עם הכלום. עם האיך-אקשן, עם זמן שנראה מת וזוחל לעומת המציאות ההיא שהיתה לנו.

השם יתברך נתן לנו כאן זמן נטו של חירות. חירות להתכנס פנימה ולא להיות תלויים בעבודה, במשימות חיצוניות. הכל הפסיק כדי שנתבונן.

מאוד כואב לפגוש את המקומות בהם לא היית שנים, אולי אף פעם. בשעה יומית של התבודדות בתקופות רגילות, הכאב הזה עובר מהר. והנה כאן בחסות הקורונה הוא נשאר כאן בבית. שבת אחת ארוכה, בלי הגבלה. ילדים והורים ביחד באזור מוגדר, מתכון לתבשיל הכי מעניין בעולם.

עם הכניסה למציאות המבודדת החלטתי שאני לא עושה את שיחות הזום. למה לי. עד שיש הזדמנות לא לפגוש אף אחד, לא לרצות את כל העולם, לא לשרר כאילו "אני מאוד רוצה להיפגש אבל אני מאוד עסוק". אני פשוט בבית וזהו זה. עד שיש זמן כזה, למה לשבת מול מסך ולראות פרצופים מוכרים במציאות וירטואלית?

אבל אז קרה לי משהו לא מתוכנן. הטלפון הנייד שלי החליט לסיים את חייו, הוא פשט כבה ולקח איתו את התמונות, הרשימות וההודעות, ובעצם את כל הכדורים באקדח הזה שמצוי בידינו רוב שעות היממה.

זהו. אין יותר פלאפון ואין הודעות. אז התחלתי להרגיש את הלחץ ואתו פחד. ש... רגע אולי מחפשים אותי? אולי צריכים אותי ואני לא עונה... אולי כבר כועסים עלי שאני לא עונה, אולי בעבודה רוצים להודיע לי שאני יוצא לחל"ת בגלל שאני לא עונה ואני לא עונה. אוי. איזה לחץ פתאום התגנב למציאות שלי.

הרבה דברים הרעידו את אדמתנו בשנה האחרונה. הטלטלה הפוליטית הארוכה בתולדות המדינה, מתח עצום בין מגזרים, על סף קרע בין בתי המשפט והכנסת - וכמוכן הקורונה שדחסה את כל אלה יחד...

מה קורה פה, לאן המדינה שלנו הולכת?

בגלל ורשה או למען ירושלים? הרב אייל יעקובוביץ' ראש ישיבת ההסדר בצפת

הנבואה, אותה קיבל בראשית דרכו; לו היה מנצל את הרגע הזה בו שב אליו ה' אשר סר ממנו כל כך הרבה זמן, היה חוזר ומבסס את המלכות בישראל תוך שותפות עם דוד, שהיה מעניק לשאול ולכל ישראל את שאר-הרוח שלו. כל זאת עד שישראל יהיו ראויים לכך כמו הלבנה המתחדשת ודוד יירש את המלכות לנצח. "והיה אור הלבנה כאור החמה". אך קנאת שאול ברוד (על שלא הגיע לשולחנו בסעודת ראש חודש) והדאגה למקורבים אליו ("לא תיכון אתה ומלכותך") דחפו את יהונתן לבשר לדוד שאביו לא פתוח לכך.

המסע שלנו כאומה מתחיל כל שנה מחדש בפסח, עובר דרך ברית הגורל והקיום ביום השואה, מתעצם ביום הזיכרון לאחדות ואהבת ישראל של לוחמי צה"ל, מקבל קומה של עצמאות לאומית וחופש על מנת לצמוח לפנימיות הקומה הזו בל"ג בעומר וביום ירושלים. כל זאת כדי לבוא בברית ה' כאיש אחד בלב אחד כממלכת כהנים וגוי קדוש מול הר סיני.

אולי הכאוס המשתולל כיום בפוליטיקה הישראלית על ידי שני נציגי 'בנימין' שבראש, מבטא שוב סוג של רוח רעה. רוח הדוחפת אותנו לבקש מנוע צמיחה נוסף, מנוע ערכי שימשוך אותנו מלפנים ולא רק שידחוף אותנו מריח עשן המשרפות. לא נוריד חלילה את התמונה של הילד מגטו ורשה. עצמאות 'ככל הגויים' היא קומת הבסיס הבריאה והמכובדת. אך מיניה וביה מצמיח ה' ישועה המבקשת מלך שישב על כיסא ה', שישב לנו את שם ה' הנקרא עלינו. ושכנתי בתוכם. "הנה אנכי שולח מלאך לשמרך בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכינותי... אל תמר בו... כי שמי בקרבך". שהם עתידים להתחדש כמותה ולפאר ליוצרים על שם כבוד מלכותו. במהרה בימינו וברחמים גדולים. אמן.

היה זה לפני כמה שנים, נסעתי יחד עם חברים מהישיבה לבקר את תלמידינו המשרתים בבא"ח נחל אי שם במדבריות ערד. לאחר מפגש מרגש עם החיילים ושיעור קצר, נכנסתי לבקר את המג"ד במשרדו. כבר לפני כן נאמר לי שמדובר בבחור ערכי ונערץ על חייליו. והנה מאחורי מקום מושבו בראש השולחן הארוך אני רואה תמונה גדולה של הילד המפורסם מגטו ורשה מרים ידיים בבהלה. נשימתי נעתקה. "מה זה?" שאלתי את המג"ד. "זה כדי שנוכח למה אנחנו נלחמים" ענה לי.

לא יכולתי להתאפק ואמרתי לו: "הגיע הזמן שנחשוב לשם מה אנחנו נלחמים. תשאיר את התמונה הזו אך שים לידה תמונה גדולה יותר של ירושלים".

"שימה לנו מלך לשפטנו ככל הגויים" ביקשו ישראל משמואל הנביא. ותגובתו החרפה של הקדוש ברוך הוא הייתה: "לא אותך מאסו כי אותי מאסו ממלך עליהם". למרות זאת, קמה בישראל מלכות משבט בנימין, מלכות שעה, על פי ה'. כמה חרד שמואל על שאול וכמה נזהר דוד מלדחוק את רגליו, אך למרות הכל מלכות שאול היתה מלכות שעה. מלכות שתכליתה לפתור בעיות. ככל הגויים.

לא פלא הדבר שלאחר מכן ביעתה את שאול רוח רעה. שאול חרד לקיום של ישראל וממילא לכבוד המלך והממלכתיות. זה חשוב אך חסר אפק, וללא אפק מחלחלת קטנות המוחין. מלכות דוד מציבה מטרות אחרות - "וידעו כל הארץ כי יש אלוקים לישראל", אמר דוד הצעיר מול גלית. מי לנו כדוד מלך ישראל חי וקיים שהעניק ומעניק לעולם כולו את הצורה של מלך המהלל ומנגן לה' יתברך בלב נשבר מגעגוע לקרבת אלוקים. מלך שהוא בעל תשובה.

לו מבחין היה שאול ברגע הגדול בו הגיע לתפוס את דוד בניזת ברמה, והנה שבה לו שם

חלומות רומנטיים ומציאות קשיחה הדר ארציאל

האדמה רועדת, הרבה שינויים, והנה תאריכים על לוח השנה כמו חרוזים צבעוניים באים להזכיר לנו דברים, לעורר לחשיבה אמיתית וכנה. יום העצמאות הוא החג של המדינה, נולדה מדינה.

כשפה העברית יש לנו את ארץ ישראל ואת מדינת ישראל, וחשוב לשים לב להבדלים בסמנטיקה בין שתי המילים ארץ ומדינה. ארץ ישראל מבטאת את החלום, את החזון ואת הפנטזיה אליה אנו כוספים. "ואשא אתכם על כנפי נשרים" – הגאולה נצבעת בגווני רומנטיים, כך היה כשבני ישראל הלכו במדבר אל הארץ החדשה וכך בשיבת עם ישראל לארצו אחרי אלפיים שנות גלות. הולכים אל עבר חלום הארץ המובטחת. מדינה לעומת זאת מבטאת את המציאות, את הפרקטיות, את רחשי הפוליטיקה מבית ומחוץ, יחסים בתוך חלקי הקבוצה והרבה מעשים והחלטות חורצות גורל.

כציבור ופרטים אנו נדרשים לחבר ולגשר את הפער בין שתי העמדות (מדינה – התרחשות, ארץ – רומנטיקה) וזה לא פשוט. הפנטזיה משמשת מקור מרגיע ונעים בעוד שהמציאות דורשת מאיתנו לגעת בחלקים שיש בהם כאב ולכלוך ותמונות לא נעימות לעין. המציאות דורשת מאיתנו לא להתחמק ולהתמודד, כאשר החלום ממשיך להיצמד להגשמה מלאה של הבטחות וחזון, שפעמים רבות רחוקים מאוד מהמציאות.

במצב בו אנו נאחזים בחלום ומצפים להתגשמותו, אנחנו שבויים בתוך הפנטזיה ולא יכולים לראות את הטעויות שנעשות בדרך, את המצב המתהווה ומתרחש כאן ועכשיו מול עינינו. כך נוצרת התרחקות והתקבעות מתעתעת, כאילו רק ציור החלום שלי הוא הנכון והמציאות כולה טועה.

אם נזקק את השורש של המילה חלום נגיע לאותיות ח.ל – כאשר החלום נוגע במציאות יש התחוללות, המציאות מתהווה. כאשר יש מרחק ונתק בין החלום למציאות מגיעים לחלל, למוות, לריק. מציאות בלי חלום היא ריקה, הכיוון והמיקוד של הרצונות נשכחים ומשאירים ערכים דלים ונשמט הבסיס שהוביל אותנו לכאן מלכתחילה, יש תנודות מסוכנות, אין עוגן במרחב הנע במהירות מסחררת.

הממוצע המחבר היא המילה מולדת אשר נשארת בתחום הרומנטיקה, העבר, החלום של הילד שרצינו שיהיה לנו, אבל עדיין חייבת להתפתח יחד איתו, עם המציאות שהוא מביא, לקבל את כל החלקים שהוא. גם אם הוא לא מי שחשבנו ורצינו שיהיה. לקבל ולאהוב כי זה הילד שלי, זה העם שלי.

האדם המאמין צריך לקום ולומר: אינני יכול לדעת את המהלכים האלוקיים, אני נוכח כאן ועכשיו בהתרחשות המתחוללת. אני לא טומן את הראש בחול ואני רואה את עמי על כל חלקי היפים והכעורים. אני לא נאחז רק בציור החלום, מבין שהתמונה יכולה לקבל גוונים וחלקים נוספים שלא חשבתי שיהיו כך, אבל הם כאן וגם בהם – כבכל חלק אחר – פועמים חיים אלוקיים.

אני לא מתרגש ביום העצמאות אדיר לב רועה

אולי זה בגלל שגדלתי כחרדי.

עיצוב הזהות שלי מסרב להיצבע בכחול לבן. כבר הרבה שנים שאני לא חרדי, ועדיין אני לא יכול לומר בלב שלם שאני ישראלי למרות שאני רועה.

גם ההמנון לא מנגן לי על המיתרים המטאפוריים שלי.

אולי זה בגלל שלא עמדתי דום דומע בטקס סיום טירונות.

לגדול חרדי זה דיסוננס.

די ברור שמדינת ישראל מאפשרת לי להיות יהודי בארצי, ומצד שני התקשורת היא כזו ובית המשפט הוא כזה ויש מצעד כזה וכזה – וזה ככה להכעיס.

אבל מתחת לכל זה קורה דבר מרגש נורא, שמתמזה עבורי במילה "אומה".

זו לא סתם אומה שמדברת באותה שפה ואנשיה גרים באותה טריטוריה.

זו לא סתם אומה שיש לה מטבע ודגל.

אני בן ל-ה-אומה, בה"א הידיעה.

יש לה אומץ לאומה הזו.

היא אומרת 'עם סגולה', היא אומרת 'עם הספר' והיא אומרת 'ארץ התנ"ך' ו'שפת הקודש'.

היא לא מתפשרת האומה שלי.

אני בן לאומה הנהדרת הזו ובכל זאת אני מרשה לעצמי לבדוק בכל בוקר כמה אני מתחבר רגשית לברכת "שלא עשני גוי". כאילו שהמציאות בחוץ שואלת אותי מה דעתי על זה שהאומה הזו, שתופסת פרומיל זניח מאוכלוסיית העולם, מובילה אותו הלכה למעשה.

'סטארט אפ ניישן', ו'הדמוקרטיה היחידה במזרח התיכון' ואת זה לא אנחנו אמרנו על עצמנו. שמעתי שישראלים שהולכים לעבוד בעמק הסיליקון, שומרים על המבטא הישראלי שלהם בכוונה כי זו חותמת איכות.

אבל אני צריך עוד קצת שנות חיים כנראה כדי להרגיש שייך עד העצם. להיות בו זמנית גם יהודי גאה וגם לנפנף בדגל כחול לבן עמוק המדהים שלנו, בלי סכסוך פנימי.

בגלל המגוון, בזכות השוני, ולמען יתגדל ויתקדש שמיא רבא.

ידידות

אחת הדמויות המופלאות בעולם החסידות במאה השנים האחרונות, הוא החסיד רבי נח גד ויינטרוב "הירושלמי" > עלייתו לארץ לפני 96 שנה התבררה כנס הצלה לאלפים שדרבן לעזוב את אדמת אירופה ולעלות לארץ הקודש > הוא היה ממקימי 'מגדל עדר', היישוב היהודי הראשון בגוש עציון ועמל לקומם חצרות חסידיות בארץ לאחר השואה > קווים לדמות אגדית ששילבה גאונות, חסידות ואהבה עזה לארץ ישראל

חיים עזרא

מגדל עדר

פתיחה

קום עלה לארץ ישראל. רבי נח גד

עיה"ק תוב"א בשעה תשע וחצי טו"ב שבט שנת תרפ"ד ביום ד' פרשת יתרו וברוך ה' אשר הציל אותי ואת אשתי ובתי מתחת יד פולין ומכ"ש עכשיו מתחת יד מגוג הרשעה והש"י ירחם על עמו ויהיה די לצרות ישראל ונראה במהרה מפלתו וישמחו עליונים ותחתונים בישועת ישראל בקרוב במהרה דידן אמן".

משהגיע רבי נח לארץ ישראל איווה למושב לו את ירושלים עיר הקודש, החליף את מלבושיו כמנהג אנשי ירושלים, ובשבתות וימים טובים אף לבש בגדי לבן כמנהג המקובלים. בספריו הרבים ובמכתביו כינה את עצמו "הירושלמי". במלחמת השחרור כשנאלץ לעזוב את ירושלים ועבר להתגורר בתל אביב, היה חותם בספריו "כחפץ הירושלמי החפץ לראות בנחמת ציון וירושלים ובטוב ישראל ע"י משיח צדקנו ב"ב, המתגורר עכשיו בתל אביב". היה קשור בכל ליבו ונפשו למנהגיה של ארץ ישראל ואורחות חייו של היישוב הישן הירושלמי. רבותיו המבוהקים בארץ ישראל היו רבי יוסף חיים זוננפלד והמקובל הידוע רבי חיים שאול דוויק הכהן.

בין עשרות אמרות של רבי יוסף חיים זוננפלד שכתב רבי נח, הוא מספר שהרגיש כי בחוץ לארץ הלימוד עלה יותר טוב מאשר בארץ ישראל וניגש לדבר על כך עם הרב זוננפלד: "והשיב לי, שזה בא מכח הדמיון, כי חוץ לארץ הוא רק מכח הדמיה, אבל בירושלים רואים את האמת".

דרך החלון

רבי נח גד ויינטראוב נולד ביום א' ד' בתשרי תרמ"ט, לפני 131 שנה, בעיירה הסמוכה לעיר ראדומסק שבפולין. אותו יום היה צום גדליה נדחה, ואביו רבי יעקב דוד שמח מאוד בלידת הבן וחשק לקרוא לבנו מחמדו על שם גדליהו. אך התינוק חלה ולא יכלו לערוך את הברית מילה עד לפרשת נח. בעקבות כך החליט

נת תרפ"ד, רדומסק, פולין. הצדיק רבי יעקב דוד מרדומסק שהיה נודע כקדוש וכבעל ישועות, פונה לבנו בכורו רבי נח גד ויינטראוב בן השלושים-וחמש, ומצווה עליו "קום עלה לארץ ישראל, ותכין גם את עלייתה של כל המשפחה לארץ הקודש. עננים כבדים הולכים ומכסים את פולין, אני רואה את פולין כולה בוערת.

"אילו יכולתי", ממשך רבי יעקב דוד לומר לבנו ההמום, "הייתי מכתת את רגליי בכל רחבי ממלכת פולין, מתריע ומשכנע לעלות לארץ, אבל יודע אני שלא ישמעו בקולי. אותך, בני יקירי, אני מצווה לעלות לארץ ישראל מיד!".

היה זה חמש-עשרה שנה לפני שעלה הכורת על שלושת מיליון יהודי פולין הי"ד. רבי נח לא מתמהמה לקיים את מצוות אביו הקדוש ועושה את הבלתי יאומן. הוא פועל נמרצות להשיג את אשרת הכניסה המיוחלת לארץ ישראל בדרך לא דרך. לבסוף, מי שהשיג עבורו את אשרת הכניסה היה הרב יצחק מאיר לויץ, חתנו של הרבי האמרי אמת' מגור ולימים שר הסעד בממשלת ישראל הראשונה. רבי נח גד עלה על סיפון האניה בה הגיע הרבי מגור לביקורו השני בארץ. רוב ככל הנוסעים היו אמורים לחזור לפולין אבל רבי נח גד נסע כדי להשתקע ולבנות את ביתו ולהכין את הקרקע לעוד יהודים רבים, אותם פעל להציל בשנים שקדמו לשואה.

נכדו, הרב שבתי ויינטראוב, מספר כי במהלך ההפלגה התעניין ה'אמרי אמת' "מיהו האברך המעניין שנוסע לארץ ישראל...". באחד הימים ישב הרבי על סיפון האניה והשמיע בפני מקורביו רעיון כלשהו. רבי נח שכל רז לא אניס ליה ניצב אף הוא על הסיפון ומיהר ללחוש לבן לווייתו כי דברי ה'אמרי אמת' הם למעשה רד"ק מפורש בספר שמואל. הרבי מגור, ששמיעתו הייתה חדה מאוד באותן שנים, קרא אליו את רבי נח גד ואמר לו: "וינגערמאן, איך האב געזאגט אז ס'שטייט אין רד"ק" (אברך, הרי הקדמתי ואמרת שזהו רד"ק...). מאז התחבב מאוד רבי נח על הרבי מגור, שמר אתו על קשר מתמיד ואף כתב רבות מדבריו תורתו.

"ביום ח' שבט תרפ"ד יצאתי מעירי ראדומסק ויצאתי מפולין הרשעה" מתאר רבי נח במכתבו, "וביום י"ז שבט באתי לארץ ישראל. וביום ט"ז שבט יצאתי ממצרים ללכת לארץ ישראל ואמרת רמו וישע ביום ההוא. ביום עולה נח. ההוא עולה טוב כי בטו"ב שבט נצלת ממצרים ובאתי לארץ הקדושה כי אצל מעבור סואץ הייתי בליל י"ז שבט בחצי הלילה ששייך עוד למצרים ועברתי את מעבר סואץ בליל י"ז שבט בחצי הלילה שנת תרפ"ד ובבוקר כבר הייתי בארץ ישראל ובאתי לירושלים

מגדל עז בגוש עציון, נבנה על חורבות מגדל עדר. (צילום: לע"מ)

אליהו שלמה הי"ד: "אחי יקירי שמעתי אשר הפרנסה אצלך עוד איננה בסדר, וירא אנכי שלא יעלה בלבך שום רושם ומחשבת חרטה על מה שעלית לארץ ישראל, הן אמת שיועד אני כן ומכיר אני אותך שרצונך והחלטתך עזה וחס ושלום לא תתחרט ולא היית ולא תהיה מאותן שיש להם חרטה על מעשיהם הטובים, אבל לחזק אותך באתי תחזקנה יריך כי רבות עשית וכמו שאמר בעז לרות כשעזבה את ארץ מולדתה ותלך אל אשר לא ידעה תמול שלשום, גם אתה עזבת ארץ מולדתך ופרנסה שהיה לך ומכרת הכל בזול כדי לעלות לארץ ישראל...".

איש האשכולות

איש אשכולות היה רבי נח גד: גאון אדיר בתורה, בקי עצום ברוי התורה וסודותיה, חסיד וחרף, למדן ובעל זיכרון נדיר, ומשורר שחיבר עשרות שירים על שבת ומועדים בדרך הסוד. אגב, מיד לאחר מאורעות תרפ"ט כתב קינה מיוחדת בעת שהתפלל בכותל המערבי.

חריצותו היתה לשם דבר. מעולם לא נח ולא שקט. ככל שנקפו הימים חש שלא קיים חובתו בעולם החומרי. משל הרגיש כי עתיד הוא להשלים שנותיו בלא עת.

אלפי אלפי אמרות פז של צדיקים וקדושים מדורות עברו ניצלו באמצעותו מתהום הנשייה. כך הופיעו על ידו עשרות קבצים וספרים, עשירים ועמוסים בדברי תורה וחסידות אותנטית. הוא הפך לאחד מגדולי מעתיקי השמועה המוסמכים ביותר, בדור שאחרי השואה.

כאשר הגיע לארץ בשנת תרצ"ד רבי שמעון שלום מאמינינו זי"ע, לביקור שנמשך קרוב לשנה, היה זה רבי נח גד שהיה צמוד אליו לכל אשר היה הולך ורושם את דברי התורה ששמע ממנו בחדרו ובעריכת השולחנות (ה'טיש') והיה מסתופף כל העת בצלו. מדברי תורה אלו יצא הספר 'אמרות טהורות'. למזכרת נותרה גם תמונה מאותם ימים של הרה"ק רבי מאיר'ל מאמינינו זי"ע (סבו של האדמו"ר שליט"א) משוחח עם רבי נח גד בחול המועד בירושלים, כשרבי נח גד הולך בבגדי לבן וחבוש שטריימל.

על גליונות ספריו, כמו גם בשולי סידורו, מופיעים הערות ודברי תורה. ליד מיטתו עמדו תמיד בהיכון גלילי נייר ועט. פעמים רבות נתעורר משנתו בשעת ליל ותכף העלה על הכתב דברי תורה וחסידות. עד ראייה שהיה בקרבתו סיפר שראה כמו עיניו את סדר שנתו: רבי נח גד לא היה הולך לישון במובן הרגיל של המילה. הוא היה מניח ספל לנטילת ידיים ומחברת ועט ליד מיטתו שהייתה קעין

אביו לקרוא לבנו על שם פרשת השבוע. מסופר שתוך כדי הברית מצא אביו שהגימטריא של נח עולה בדיוק כמנין השם גדליהו, ושמה שמשמים הזמינו לו שם כמחשבתו הראשונה.

עוד בימי טל ילדותו התגלה רבי נח כפלא פלאים בין ילדי גילו. אחיו ומכריו ברדומסק של אותם הימים סיפרו כי היה שקדן גדול, בעל כישרונות נעלים ויראתו קדמה לחכמתו. כבר בגיל עשר למד בחברותא גמרא ופוסקים בעיון עם אביו הקדוש.

בבחרותו החל לכתוב את חידושי. את 'עורה כבודי', פירוש למגילת אסתר, כתב בגיל 21 במשך חודש וחצי בעת ששכב על מיטת חוליו, כפי שהוא עצמו מספר בהקדמה לספר. את כל חיבוריו וחידושי בתורה הדפיס רק לאחר עלייתו לארץ ישראל.

מעט לעת לקחו אביו עמו בניסיעותיו אל הרבי המפורסם מאלכסנדר בעל ה'ישמח ישראל'. הנער התחבב במהרה על זקני החסידים, מהם חילץ פרטים על צדיקי הדורות, מנהגיהם ואורחות חייהם. בזכותו השתמרו אלפי פנינים ואמרות ממאות צדיקים, ותכונה זו של 'דולה ומשקה' לא הרפתה ממנו כל ימיו.

את סדר לימודו החל בחצות הלילה, ועם עלות השחר היה מתכונן לתפילה שאותה ערך בהשתפכות הנפש. בשנים הבאות ובמשך כל חייו, עברו על רבי נח גד תלאות וייסורים קשים, אך למרות הכל היה תמיד בשמחה. אדרבה, הוא ראה את עצמו משמש דוגמא לאחרים ועודד נדכאים ונשכרי לב.

כאשר התגנבה לאוזניו השמועה, כי בבית מאן-דהו אין מה לאכול, היה נכנס דרך החלון, מניח סכום כסף על השולחן ובורח כלעומת שבא, כדי שלא ידעו האנשים מיהו הנותן ולא יתביישו. בכך קיים את המופיע בספרו בשם צדיקים על הפסוק בתהלים (יא, ז) "כי צדיק ה', צדקות אהב, ישר יחזו פנימו" - הקב"ה אוהב צדקה כזאת, שהמקבל והנותן יוכלו להסתכל אחד בפני השני ולא להתבייש.

בשנת תרע"א, לאחר פטירת ה'ישמח ישראל' מאלכסנדר, נוסדה חסידות סטריקוב, ורבי נח דבק בכל נפשו באדמו"ר רבי אלימלך מנחם מענדיל. מפעם לפעם היה עושה דרכו לסטריקוב לשבות בצל רבו, אצלו מצא אוזן קשבת לכל משאלותיו. בשנים הבאות, כשעלה ירושלימה, זכה לקבל אגרות רבות מרבו הקדוש.

נח אמור קדיש...

ארץ ישראל נקנית ביסורים, ואצל רבי נח גד הדברים קיבלו משנה תוקף. בעוד הוא מכין את הקרקע לעלייתו של אביו לארץ ישראל, ומספיק גם לקבל מכתב ממנו, אטון נורא פוקד אותו: אביו הגדול נפטר בפתאומיות.

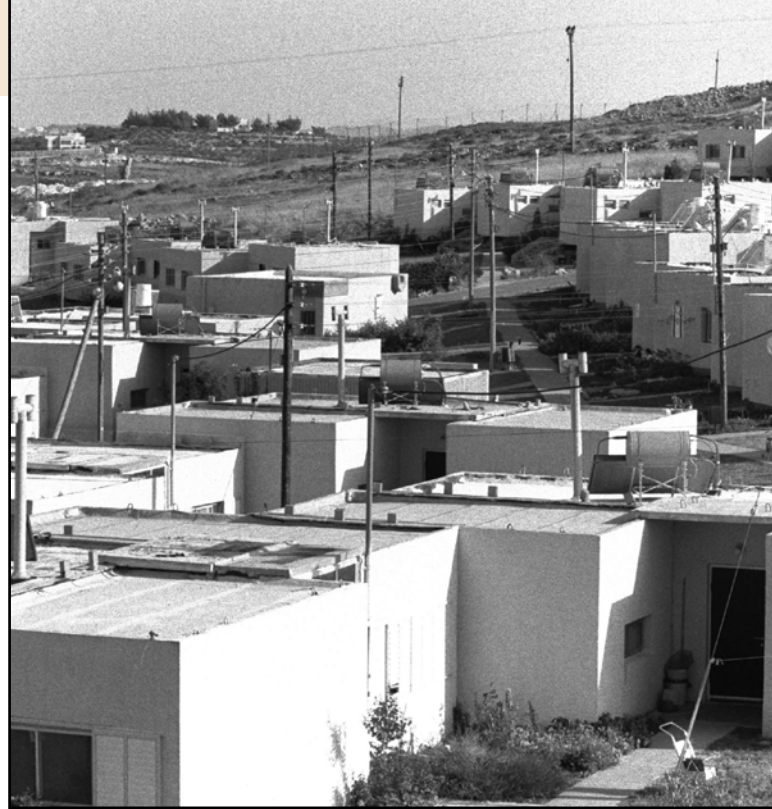
עדי ראה ששהו אז בירושלים, סיפרו כיצד בפסח הראשון לשהותו בארץ, חודשיים לאחר עלייתו, התפלל רבי נח יחד עם רבו מסטריקוב שהגיע לביקור בארץ הקודש. היה זה עם סיום תפילת מוסף ביום שביעי של פסח, כאשר לפתע הסתובב הרבי מסטריקוב לעבר רבי נח גד ואמר לו באידיש בעגה פולנית: "נח, זאגט קדיש" (נח, אמור קדיש). רבי נח גד נדהם, בידעו שאביו ואמו עדיין חיים, אולם חזקה היתה עליו מצוות רבו והחל מיד באמירת הקדיש. רק לאחר צאת החג בפולין, הגיעה הטלגרמה ובה הידיעה הקשה על הסתלקות אביו.

או אז הבין הוא את הוראתו המתמיהה של הרבי מסטריקוב, בזכותה אמר בירושלים ביום פטירת אביו את הקדיש הראשון.

למרות התלאות וחרפת הרעב שעבר, רבי נח גד ראה בעלייתו לארץ הקודש את משאת נפשו הטהורה ולא חדל מפעולותיו ההעלות את שאר אחיו ואחיותיו מפולין. מכתבים רבים מגלים שרבי נח גד היה כתובת לרבים שביקשו לעלות לארץ ישראל ועשה ככל יכולתו לעזור להם במסירות נפש של ממש. הוא חתם על ערבויות וקיבל אחריות כלפי השלטונות על העולים לארצנו הקדושה.

על חיי הצער שעבר אפשר ללמוד מאחד המכתבים שקיבל מאחיו הרב יחיאל, בו כותב לו כשנה לאחר עלייתו ארצה, בשנת תרפ"ה: "נח! אמנו שואלת אם תרצה לבוא חזרה לפולין, בא לפה אולי לא תחיה חיי צער כמו בארץ ישראל והשם יתברך יעזור לך". אולם לא איש כרבי נח ירתע, המשברים הקשים שעבר רק חישהו וחיזקוהו בדרך עבודת ה' בארץ ישראל.

בידינו מכתב שהגיע, שלוש שנים מאוחר יותר, מאח אחר - רבי

"אבל ההמשך התברר שנים לאחר מכן. כשעלו אחיו של רבי נח גד לארץ ישראל, ממש ערב פרוץ השואה, בשנת תרצ"ו. התברר שרבי נח גד לא שלח את המכתב! הוא פתח את המכתב, קרע אותו לגזרים והשליכו ישר לאשפה". במכתב, אחותו כתבה לאחים שבפולין לא לעלות לארץ ישראל, עקב מצוקת הרעב הקשה ובעיות הקליטה. "אם חלילה המכתב היה מגיע ליעדו" אמרו האחים, רבי אהרן ורבי יחיאל זכוכי להינצל בזכות פעילותו, "לא היה סיכוי שבעולם שנעלה באותם הזמנים, בפרט לאחר כזה מכתב מאחותנו בעוד אנחנו 'מסודרים' היטב בפולין".

"אינני יודע כיצד דודי ידע על עצם קיומו של המכתב ועל תוכנו, שהיה בגדר סוד, וכיצד בדיוק נקלע לרחוב בו הלכתי", סיפר לימים אחיינו ישראל יצחק כרמל. "על דודי הצדיק רבי נח גד אין שאלות, ראו עליו במוחש רוח הקודש".

בשנת תרצ"ה, בעת ביקורו השני של רבו מסטריקוב זי"ע בארץ הקודש, הפציר רבי נח גד ברבו המובהק שלא יחזור לפולין ויעביר את חצר החסידות לארץ ישראל יחד עם כל משפחת החצר... וכך מספר רבי נח גד בספרו 'שמועות חז': "הלכתי אל הלוויית הרב מרדכי מנחם הלוי הבר יחד עם אדמו"ר רבי מנחם מנדל מסטריקוב ודיברתי עמו אודות הנפטר... ואמרתי לו שיש לנפטר זכייה גדולה שגם גדולים לא זכו לה שנפטר בירושלים ויקבר בירושלים, ונענה לי בראשו. אמרתי לו, נו... והבין מכך שאיני מרוצה מזה שהוא נוסע חזרה לפולין. ואמר לי האדמו"ר, 'מה אני יכול לעשות שתלויים בי הרבה אנשים ובני משפחה, והלא אתה אמרת בעצמך שלא כל אדם זוכה לזה'. וממשיך רבי נח גד לספר "ודיברתי עמו אודות כך שישאר בארץ ישראל ארוכות וקצרות ואמר לי לבסוף 'חדל לדבר מזה, כי ידעתי בני בעצמי גדולת ארץ ישראל ועשיתי כל מיני עצות איך להישאר פה, אבל חזרתי על כל צדי צדדים ואין לי לעת עתה עצה אחרת והשי"ת ירחם עלינו'. ואכן רוב משפחתו של האדמו"ר נספתה בשואה.

באחד מהמכתבים הרבים שנמצאו בארכיונו, כותב לו חסיד מפולין מכתב בקשה שיעזור לו לקבל את האישיורים לעלות לארץ הקודש. במכתב מתאר החסיד כיצד פנה לרבי מסטריקוב בבקשה שיכתוב עבורו מכתב המלצה לרבי נח גד כדי שייסע בהשגת האישיורים. אולם הרבי מסטריקוב ענה לו: אני מכיר היטב את רבי נח גד, שכולו בוער באהבת ישראל. אני בטוח שיעזור לך לקבל את אישורי הכניסה לארץ ישראל גם ללא המלצתי.

כורסא. היה מתעורר פעמים רבות, נוטל את ידיו וכותב את חידושיו וחוזר לישון. כך היה מנהגו יום יום.

לבו בוער

סיפור מדהים סיפר לימים אחיינו של רבי נח - ישראל יצחק כרמל ז"ל (אביו של הרב מנחם כרמל שהיה הבעלים של רשת 'בר כלי'): "הייתי ילד כבן עשר, היה זה שנים ספורות לפני שפולין נהפכה למאכלת אש, אמי שהייתה אחותו של רבי נח גד, שלחה אותי עם מעטפה גדולה

מירושלים לגוש עציון

רבי נח גד היה מיוזמי וממקימי היישוב 'מגדל עדר' באזור גוש עציון. למעשה הייתה זו ההתיישבות היהודית הראשונה באזור. את היישוב הקימה אגודת 'זכרון דוד' שנוסדה בשנת תרפ"ו, כאשר רבי נח הוא הרוח החיה באגודה, וחלמו לא רק ללמוד את תורת ארץ ישראל, אלא שיהודים יראי שמיים המקפידים על קלה כבחמורה יקימו את היישובים בארץ ישראל.

נכדו הרב שבתי ויינטראוב אומר כי "מדובר בפיסת היסטוריה של ממש. יהודים חרדים שהיו דלי אמצעים פעלו במסירות נפש ממש להקים יישוב במגדל עדר המקראית, מתוך מטרה ברורה שיהודים שומרי תורה יישבו את ארץ ישראל וכך יפעלו לזירוז הגאולה. הם הסתמכו על הזוהר הקדוש שאומר שמהמקום שליד קבורת רחל תבוא הגאולה, ומדרשי חז"ל נוספים בהם מופיע שהשם מגדל עדר, המופיע בחומש בראשית, רומז לגאולה".

היישוב עצמו עלה על הקרקע בחורף תרפ"ז, על אם הדרך לחברון, כעשרים קילומטר מירושלים. היישוב התקיים במשך שנתיים כשתושביו חיו בתנאים קשים וסבלו ממצוקות מים ומחסור בקרקע חקלאית.

מסמכים שנחשפו לפני שנה בגנזך המדינה מעלים שמדובר היה

ראשוני המתיישבים במגדל עדר

לסניף הדואר הסמוך על מנת לשלוח לפולין. התגוררנו אז בתל אביב, אני עומד מטרים ספורים לפני בית הדואר, והנה אני רואה ממולי את דודי הצדיק רבי נח גד. 'ישראל יצחק, לאן אתה הולך?' הוא שאל אותי במתק לשונו. סיפרתי לו שאמא שלחה אותי לבית הדואר לשלוח מכתב לפולין. רבי נח גד עם עיניו הבורקות והחכמות מתבונן בי, ולפתע אומר לי 'ישראל יצחק, אם לא קשה לך תביא לי את המכתב, אני אכנס לדואר. לך הביתה חזרה לאמא'. כל המשפחה חשבה שבכך תם הסיפור.

בתוכנית להקמת יישוב גדול. כך למשל במסמך ל"מעלת מושל גליל ירושלים" עליו חתום הרב נח גד ויינטראוב, מפרטים חברי אגודת 'זכרון דוד' ובראשם רבי נח גד כי היות וחילקו את מגדל עדר למאה וחמישים מגרשים, הם מבקשים אישור לתוכנית.

היישוב המשיך להתקיים ושרד את כל הקשיים, אבל פרעות תרפ"ט הכריעו אותו. עם הגעת הידיעות המוקדמות אודות הפרעות עזבו המשפחות, והגברים האחרונים נטשו רגע לפני הגעת הפורעים.

תחייה לאחר השואה

בתוך הייסורים מהם סבל רבי נח, נפטרה אשתו הראשונה. כיצד הדבר קשור לתוספת השם 'גד'? מספר על כך אחיו, רבי אהרן ויינטרוב (בהקדמה לספרו 'דברי אהרן'): "על ידי מעשה שנפטרה עליו אשתו הראשונה, הצדקה הגדולה בת גדולים מרת יוכבד ע"ה ועוד לא היה לו בן (רק בת יחידה) והרעיש עולמות שלא קיים עדיין מצווה הראשונה מצוות פריה ורביה שצריך להיות בן ובת. וצווה לו הצדיק רבי שלמה מזוועהיל זצ"ל להוסיף לו שם למזל טוב שיעזרוהו ה' למצוא לו זוג שני, ונבא לו שילוד בן וכן היה. והוא האברך המופלג בתורה ויראת שמיים מהו"ר יעקב דוד שליט"א, ומאז נקרא שמו נח גד".

מוסיף ומספר נכדו הרב שבתי ויינטראוב: "לידת אבי מורי ורבי, יעקב דוד, לעת זקנותו של סבי, הייתה ממש בתאריך סימבולי, בחודש הסיום של השואה האיזומה: ח' אייר תש"ה. היה בכך אות משמים על כך שהסבא שפעל רבות למען ארץ ישראל ועם ישראל במסירות נפש שאין לתאר, זכה לברכת 'זהו ברך את אברהם בכל', בן זכר לאחר בתו.

לאחר השואה ראה רבי נח גד את מטרת חייו לשקם ולחזק את עולם החסידות בארץ ישראל על כל חצרותיו וגונוני. רבי נח גד עשה כל שביכולתו כדי שאותן חצרות קודש שנחרבו, יוקמו לתחייה בארץ ישראל. הוא עודד ודרבן את חבריו שיטלו על עצמם את ההנהגה וימשיכו ביתר שאת לנהל ביד רמה את צאן מרעיתם בדרך החסידות.

מענב את תפילת כל נדרי

בזמן מלחמת השחרור, נדד, כאמור, רבי נח גד מירושלים לתל אביב. אישיותו היתה רב-גונית. מחד - היה סוער ומחודר, חזק ולוחם, עומד על משמרת הקודש ללא

"הואיל והדבר תלוי בי ובחתימתי..."

בעקבות מאורעות תרפ"ט, הוקמה בקיץ תר"ץ ועדת הכותל, ופעלו בה יד ביד כל הנציגים היהודים. ההסכמות שהתבשלו במשא ומתן היו, שהיהודים יצהירו שהכותל הוא קנין של הערבים והערבים מצידם יכריזו על זכות היהודים לגשת לכותל ולהתפלל ללא הפרעה. בשלב מסוים נציגי המוסדות הלאומיים הסכימו להצעה, וכדי למנוע מהרבנים להתדבר ביניהם הם שלחו משלחות נפרדות לרב קוק ולרב זוננפלד, שלא הסכמתם למהלך אי אפשר היה לבצעו.

רבי נח שלח מכתב בהול ונרגש בנושא למרן הרב קוק (ראו תמונה), בו נכתב בין השאר: "לכבוד הגאון האדיר וכו' מהו"ר אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א. מחמת ההתרגשות עצומה אין לי הכוח להאריך בתוארים, כי שמעתי בזו הרגע שקרוב לחתום על קושאן [בעלות] של הכותל שינתן להערבים מפחד שהמשלה תעשה פוגרומים.

אוי לי אמי שילדתנו על עת כזאת לראות ולשמוע כזה, כי זה ממש כענין "כתבו לכם על קרן השור"... כי הרשעים הצד האחר מתעקשים על כבוד תורתו ומתאמצים שיחתום. נא ידע אשר דעת הקהל הוא אחר, וקח גיליון וכתוב בחרט אנוש להם דברים קשים כגדין יתרחק מעל גבול ישראל ולא יתהפך הטוב חלילה. דברי הבוכה ומבכה במר נפש על בזיון השם והתורה וארץ הקודש. נח ויינטראוב".

המכתב הגיע בסמוך להגעת נציגי המוסדות הלאומיים בראשות יצחק בן צבי.

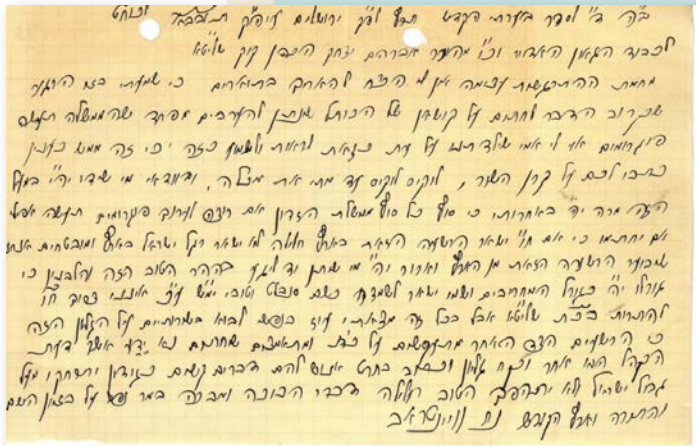
וכך מספר בעיתון הצופה (ט' תמוז תשל"ר) שמואל הכהן וינגרטן שהיה עד ראייה ושמיעה למהלכים הדרמטיים בין הרב קוק לרב זוננפלד בקשר לכותל המערבי:

"לאחר צאת המשלחת הרב (קוק) חיפש את שמשו ואמר לו: 'הייתה אצלי משלחת מהוועד הלאומי וביקשה ממני להסכים ולחתום על הסכם בו מכיר הצד היהודי בבעלות הערבים על הכותל המערבי. אמרתי להם: ...הואיל והדבר תלוי בי ובחתימתי, איך אני יכול לוותר על מתנת הקב"ה לעם ישראל? משער אני שהמשלחת שהיתה אצלי תבוא לפני

הגר"ח זוננפלד, תודרו איפוא לכוא לפני הרב זוננפלד ומסור לו את דברי אלה. רצוי שהוא ידע על תשובתי".

מה שהרב קוק לא ידע, הוא שממש ברגעים בהם ביקרה אצלו המשלחת, הייתה משלחת נוספת אצל הרב זוננפלד במטרה ליצור בקיעים בין הרבנים ושלא יתדברו ביניהם. אבל מתברר שהרב זוננפלד ענה אותה תשובה: "שאינן הוא יכול להתכחש להבטחת הקב"ה, והוא לא יוותר על שעל אדמה מאדמת ארץ ישראל".

גם הרב זוננפלד שלח מיד משלחת לרב קוק להודיע לו על תשובתו והשליחים נפגשו באמצע הדרך מבלי שאף אחד ידע על תשובתו של השני, ובפיהם אותה התשובה. הוועד הלאומי היה אובד עצות והתנגדותם של הרבנים הפכה את הקערה על פיה, בלעדס אי אפשר היה להביע הסכמה להצעה (מתוך עדות הרב וינגרטן ב'הצופה' מתוך הספר 'האיש על החומה' חלק ג' עמוד 9-328).

"מחמת ההתרגשות עצומה אין לי כוח להאריך בתוארים". המכתב שנחשף

מאמרותיו של רבי נח גד על ארץ ישראל

שמעתי מהרה"צ אברהם אלימלך שפירא מגראדזיסק (אביהם של הרבי מפאסצנה והאדמו"ר החלוץ) זצ"ל - בן הרה"ק רבי ישראל מגראדזיסק זי"ע הי"ד בשם רבנו הקדוש המגיד מקאזניץ זי"ע שאמר: כתיב (תהלים ב, ג) "ונתקה את מוסרותימו ונשליכה ממנו עבותימו", זה ציון וירושלים, הם המוסרות והעבות שישאל נאחזים בהם, וכל זמן שישראל אינם מתייאשים מארץ ישראל וירושלים, אין הגויים יכולים להם. לכן הגויים רוצים דווקא לנתק מישראל את הקשר שמקשר אותם עם ציון וירושלים, שיתיאשו מהם ואז יכלו ח"ו לישראל.

כי זו העצה נתן לעצמו הס"ם בזמן האחרון, הרים קרן צרינו האנגלים ימ"ש שהסיתו את הערבים שיעשו פרעות בישראל, כדי שבני ישראל יתייאשו מלבוא לארץ ישראל ובה יכלו להסית את הרשע היטלר ימ"ש לעשות טבח כזה בישראל.

פעם אחת בא לחצר הרה"ק רבי חיים שמואל מחנטשין זי"ע איש אחד מארץ ישראל, והרבי קרבו באהבה וחיבה יתירה. בשעת עריכת שולחנו של הרבי, אחרי ששתה האיש כמה כוסות יי"ש, נכנס לגילופין והחל עושה מעשי שובבות. נענה החסיד ר' אברהם מרדכי ז"ל, ממקורבי הרבי, ואמר: "אם כן, כדאי לנסוע לארץ ישראל ולבוא הנה, לעשות מעשים כאלו ולרבי לא אכפת הדבר!". כששמע הרבי דברים אלו, שלח לקרוא לחסיד ר' אברהם מרדכי ואמר לו: "אם אומרים דברים כאלו על בן ארץ ישראל, מאבדים ח"ו עולם הזה ועולם הבא, אסור לדבר שום דבר על בן ארץ ישראל...".

באחד הימים, כשהיה כבר הרה"ק רבי אברהם דב מאווריטש זי"ע בעל 'כת עין' בארץ הקודש ומקום מושבו בעיר הקודש צפת, ערך סעודה גדולה בלי שהייתה לכך סיבה מיוחדת, ואף לא היה זה ביומא דפגרא. שאלוהו אנשי שלומו הסובבים אותו לסיבת הדבר, והשיב להם במעשה שהיה וכך היה:

"כשהייתי בחוץ לארץ, בא אלי יום אחד שד"ר מארץ הקודש ושאלתי אותו על כל ענייני ארץ הצבי, עד שאמר לי כי אבני ארץ ישראל הן אבנים טובות ומרגליות. והנה, כשבאתי ארצה לא ראיתי זאת ואמרת הייתכן שהאיש רימה אותי? עד שפעם אחת פגשתי בו ושאלתי למה רימתיני. השיב לי האיש: 'אם יש עיניים טהורות רואים זאת'. כאשר שמעתי כן, ביקשתי לפני השי"ת עד שברוך השם ראיתי שאכן אבני ארץ ישראל הן אבנים טובות ומרגליות, ולכן ערכתי את הסעודה".

ליל ט' אלול תש"ח (בעיצומה של מלחמת השחרור) חלם לי הפסוק (ישעי' נב, א) "לא יוסיף יבוא בך עוד ערל וטמא". ופתרתי לי, שהערבים לא יחזרו עוד לארץ ישראל, והגויים שהם בארץ ישראל יכרחו מכאן לארץ ציה וצלמוות אכ"ר.

על פני כל אחיו נפל (בראשית כה, יח). מתי שירצה ישמעאל להיות בן, היינו לרשת בנחלת ה' ויבוא על הבן האמיתי שזה עם ישראל למלחמה לגרשו מארץ ישראל, אז נפל ויוכרח לילך מארץ ישראל למקום ציה וצלמות, שאז ייפול ישמעאל ולא יהיה לו עוד תקומה.

רבי נח גד (משמאל) עם רבי מאיר מאמשינוב בשנת תרצ"ד

חת. מאידך - היה טוב לב ורך כקנה, מלא רחמים לכל נכרא ואהבת ישראל בוערת בעצמותיו.

תושבי שכונת 'נווה שלום' ביפו סיפרו סיפור מרטיט מהתקופה הזאת: היה זה שני התאספו המתפללים לתפילת 'כל נדרי' בליל יום הכיפורים. באותו בית כנסת היו שני יהודים שחיו בסכסוך ארוך והדבר העיב על השלום בבית הכנסת. ניסיונותיו של רבי נח גד לפשר ולעשות שלום בין שני היהודים עלו בתוהו. את מה שהתחולל באותו ליל יום כיפור, לא שכחו מתפללי בית הכנסת כל חייהם.

רבי נח גד נעמד על הבימה והכריז שלא ייגשו לתפילת כל נדרי, עד שאותם יהודים יתפייסו ביניהם. כך חלפה שעה ארוכה בדממה מתוחה לראות כיצד ייפול דבר. אחד הניצים שהיה עקשן במיוחד, החליט לעזוב את בית הכנסת תוך שהוא מפטיר שאינו מוכן לבוא לכלל השלמה עם בעל ריבו. רבי נח גד לא ויתר ויצא בעקבותיו מבית הכנסת. "דע לך", אמר לו רבי נח גד, "שאם לא תסכים לסיים את המחלוקת, אתה תישא באחריות על כך שיהודים לא יתפללו הלילה את תפילת 'כל נדרי'...".

מילים אלו חדרו כחץ לליבו של אותו יהודי, מה שהפשיר את הקרח. היהודי החליט לסוב על עקבותיו, להיכנס לבית הכנסת ולהתפייס עם חברו. רק בשעת לילה מאוחרת, החלה תפילת 'כל נדרי' וזכה וטהורה... "תפילת 'כל נדרי' כזאת", העידו מתפללי בית הכנסת, "הייתה בהתעוררות מופלאה של תשובה ומעשים טובים שכמותה לא חווינו מעולם".

באחד מכתביו מופיע דו שיח עם הרב זוננפלד על לימוד זכות על פושעי ישראל: "רבנו הגדול תמיד לימד זכות אפילו על הפושע היותר גדול. פעם אחת ישבתי לפניו והיה מלמד זכות על פושעי ישראל, ואמר לי: 'צריכים ללמד זכות עליהם'. ואמרת לפני רבינו איך יוכל ללמד זכות על הכל, אם אראה דרך משל, אחד אצל הכותל המערבי ביום כיפור שחל בשבת והולך בגילוי ראש עם נערה שאינה צנועה ואוכל דברים אסורים ואחר כך מעשן, איך ילמד עליו רבנו זכות? והשיב לי רבינו במתק לשונו: 'שמע בני, גם יוסף חיים אינו טיפש כזה, אלא שבכל עבירה מלבד שהיא עבירה, אם עושה אותה בתוך ישראל יש בזה חילול השם ועל חילול השם אין כפרה. ואם יכולני ללמד עליו זכות, אף כי רחוק הדבר מאוד, מכל מקום שוב אין כבר חילול השם. הנה מה שהולך בגילוי ראש, אפשר יש לו מחלה כזו, ועל האכילה והעישון, אולי הוא בסכנה וכו'. ואם כן על ידי לימוד הזכות אין יותר חילול השם וממילא יש לו כפרה".

"אהב את הארץ נפשך"

כשנה לאחר עלייתו לארץ הקודש, בשנת תרפ"ה, החל להדפיס ולהפיץ את תורת אביו הגדול הרה"ק רבי יעקב דוד מרדומסק זצ"ל, בסדרת הספרים 'מימי הירדן', 'אבני המקום', 'מכלל מציון', הגדה של פסח 'נאוה תהילה', 'מטע אהלים עם פרי

שר הרפואה

חסיד מופלג, גאון אדיר ואיש קדוש מפורסם היה רבי יעקב דוד ויינרטראוב זצ"ל מרדומסק שבפולין. הוא נולד ביום כ' ניסן תר"י לאביו רבי יצחק אייזיק יום טוב, מגדולי תלמידיו של רבי בונים מפשיסחא, ואת ראשית קניינו בחסידות רכש בחצר קודשו של רבי מנחם מענדל מווארקא זי"ע ועד מהרה יצא שמו וטבעו בעולם כצדיק תמים.

מקצת מגדלותו העצומה נוכל ללמוד מאותן שורות ספורות שבהן נחשפת דמותו העילאית, שנכתבו בידי הרבי הזקן הרה"ק רבי אלימלך מנחם מענדל מסטריקוב זי"ע, במכתב הסכמה שנתן על חיבוריו: "הייתי מכירו שלא פסק פומיה מגירסא עד רגע אחרונה, ולילות כימים עשה לתורה ועבודה, והיה נסתר במעשיו ומושל ביראת אלוקים".

לפני כן נסע אל 'השרף' רבי יחיאל מאלכסנדר זי"ע שקירבו וכיבדו מאוד, עד שמסופר שפעם בהיותו ברכבת, כשעבר בעיר רדומסק בדרכו למעיינות מרפא, ראה את רבי יעקב דוד מחלון הרכבת, בין המוני החסידים, פנה ואמר לו בחיבה: "רבי יעקב דוד, הנך זוכר את שמי: יחיאל בן מלכה..."

על רוח הקודש ששרתה עליו מסופר בין השאר המעשה הבא: בסביבות העיר ביאלע-וראווע היתה אשה עגונה שישה כאלמנה חיה שנים רבות. ישבו רבני הערים יחד עם רבי יעקב דוד ולאחר דין ודברים פסקו שיש להתירה מעגינותה. משהגיעו לחתום על הפסק שמותרת היא להינשא לאיש, מיאן רבי יעקב דוד לחתום על ההיתר שהוא עצמו נתן. תמהו שני הרבנים האחרים שכבר חתמו ושאלוהו לפשר החלטתו. "דעו לכם", השיב להם רבי יעקב דוד, "כי על פי דין אכן מותרת האישה להינשא בלי שום פקפוק, אך דעו נא רבותי שבעלה חי ובשום אופן לא אחתום על ההיתר. ויודע אני", המשיך רבי יעקב דוד לומר לדיינים, "כי לא תביטו עלי כלל, לכן הנני מבקש מכבוד תורתכם ארכה על שישה חודשים שלא תתירוה. ואני סמוך ובטוח שבמשך ששת החודשים הבאים תבוא ידיעה מבעלה".

השתוממו הדיינים על דבריו הפלאיים ושאלוהו מניין לו זאת. ענה רבי יעקב דוד ואמר: "לא נביא ולא בן נביא אנכי, אלא יש דבר אחד שנשאר והוא 'סוד ה' ליראי', ואם ידי אינה רוצה לחתום - בוודאי האיש חי..." הסכימו בית הדין להמתין שישה חודשים וכדבריו כן היה, הבעל שב לאשתו, ויהי הדבר לנס.

אל תוך הבית הגדול הזה נולד רבי נח גד, שהטיב לספוג לקרבו את האווירה הטהורה ששררה דרך קבע בבית ועד לחכמים זה, עד שמסופר שכאשר עבר ברדומסק סמוך לביתו של רבי יעקב דוד, רבי פנחס מנחם מפילץ זי"ע בעל 'שפתי צדיק' (גיסו של ה'שפת אמת'), התבטא ואמר: "מריח פה ריח נעים, ריח גן עדן..."

לפני פטירת מרן ה'ישמח ישראל' מאלכסנדר בשנת תר"ע, הוא הורה לחסידיו ש'לבקשת רפואות ילכו לרבי יעקב דוד רדומסקר'. אלפים רבים נושעו מברכותיו הקדושות ובפרט בענייני רפואה. לאחר שחזה ש'פולין תהפוך לנהר של דם' והתכוון לעלות לארץ, הסתלק לבית עולמו במפתיע ביום הולדתו, כ' בניסן. רבי יעקב דוד נטמן לימין האוהל הקדוש של ה'תפארת שלמה' מרדומסק זי"ע.

לאחר פטירתו ועד לשואה, כאשר היו נזקקים לישועות, ובפרט בנושאי רפואה, היו עולים לציונו הקדוש ברדומסק והיו נושעים, והיה נודע כ'שר הרפואה'.

גם בימי חול המועד פסח תש"פ, בשבוע העבר, נערכה עליה לציונו ביום ההילולא, לישועה ורפואה ממגפת הקורונה.

רבי יעקב דוד מרדומסק

תפילה על הקורונה בשבוע שעבר

מטעו', כאשר הוא משלב בהם את דברי תורתו והסכמותיהם של גאוני דורו.

בשנת תש"ב החל רבי נח גד להוציא אל הפועל תכנית שרקם במשך שנים רבות: הדפסת סדרת קונטרסים הנושאים את שמו לפי סדר האל"ף ב"ת, הלא הם 'ספרי החן' שמאגדים בתוכם אוצרות בלתי נדלים של דברי תורה וחסידות ששמע מפי מקורות מוסמכים, משולבים ברעיונותיו וחידושי הנפלאים. עד לשנת תשי"ג הספיק להוציא לאור ארבעים וארבעה קונטרסים מלאי חן.

במהלך אותן שנים הוציא לאור גם את ספריו על חגי ומועדי ישראל, שבת וראש חודש ועל חמש מגילות. בשנת תשי"ג החל רבי נח גד בסדרת ספרים חדשה על סדר פרשיות התורה, בשם 'דברי הגן'. ברם, לא זכה לסיימה אלא עד פרשת וארא - ונסתלק לעולמו באמצע עבודתו. מכון 'באהלי צדיקים' בראשות נכדו הרב שבתי ויינרטראוב פועל בימים אלו להדיר ולהוציא לאור מחדש את כל כתביו.

זכה רבי נח גד זצ"ל למלאות את ימיו ונפל למשכב בתאריך בו נולד - ד' תשרי לשנת תשט"ו, והסתלק לבית עולמו שלושה ימים לאחר מכן בז' תשרי, והוא בן שישים ושש שנים בלבד, ומנוחתו כבוד בבית העלמין זכרון מאיר בבני ברק, כשבהוראת גדולי ישראל נכתב על מצבתו "לא פסיק פומיה ומחשבתו מתורה".

כך נכתב בעיתון 'הצופה' ביום השלושים לפטירתו: "הרב נח וינטרוב ז"ל הוציא כמעט כל חודש קונטרס חדש בדברי תורה ומוסר, היה חסיד ותמים במעשיו, מגזע רבנים גדולי עולם. כמעט הכנסותיו הקדיש את חייו ואת ביתו לכל מר נפש להאכילו ולהשקותו, לא היה קשה לפניו כל טרחה בשביל הזולת. ישב יומם ולילה על התורה ועל העבודה. עלה לארץ לפני שלושים ואחת שנה ואהב את הארץ כנפשו. ביום שמלאו לו ששים ושש שנה חלה לפתע וקרא לחתנו ובקש ממנו שישמור על בנו הילד בן התשע שילך בדרך אבותיו הקדושים, ובירך את נכדיו ונפטר ביום ד' תשרי".

אלומה לב | ALLUMA@GMAIL.COM

מי קובע למי

ולא מכתיבים את הערך שלנו. אין שום סיטואציה שמבטלת את המהות הנשמית שלנו. יש לנו ערך בלתי תלוי. יש לנו נשמה שתמיד מאירה. גם אם נחלשנו כרגע. לא המצבים קובעים את המהות שלנו. לא המצב המשפחתי, הכלכלי, החברתי, הגופני, האישי.

במקום למצוא את הערך שלנו מתוך הישגים ומצבים חיצוניים, אנחנו מקבלים הנחיה הפוכה: לטפח כל הזמן את הקשר עם המהות היקרה שלנו, לחבור אליה כל הזמן. לזכור כל הזמן שיש בנו צלם אלוקים, נשמה מלמעלה, וזה מה שיסייע לנו בהתמודדות עם כל מצב שיבוא. זה יכול את המעשים שלנו בכל התרחשות והתרחשות. המהות תקבע למצבים, המהות תקבע איך אנחנו רוצים להתייחס למה שעובר עלינו. המהות יודעת שיש לנו ערך, והנשמה שלנו יקרה, גם אם כרגע נכשלנו, גם אם כרגע קשה, גם אם כרגע אנחנו חסרים מאוד. המהות קובעת, לא המצבים המשתנים.

בזמן הזה, ההמלצה הכי טובה היא לקחת כמה דקות שקטות כדי לחבור אל המהות, להיזכר במהות, להיזכר בנשמה הגדולה שאנחנו, להיזכר כמה אנחנו מושגחים והקדוש ברוך הוא איתנו. ימימה למעשה אומרת: במקום להיערך למצבים, בואו ותיערכו למהות. בואו ונחזק את המהות שלנו, את הערך שלנו, את הבינה שלנו, את כמה שאנחנו מוכנים לתת לעצמנו יד גם ברגעים הקשים. זה יעזור לנו גם לעבור את המצבים, אפילו הכי קטנים, בצורה שקרובה יותר למי שאנחנו רוצים להיות. הלימוד הזה לא מבטל את העשייה ולא מבטל את החיים הפשוטים על הקרקע. הלימוד מבקש מאיתנו שציר הפעולה העיקרי שלנו יהיה טיפוח המהות, טיפוח הטוב שבנו. היזכרות מתמדת בנשמה האלוקית שטמונה בנו. ממנה תבוא עשייה קרובה יותר ומשפיעה יותר.

אור לעם ישראל

ובימים האלה, של השינויים המתרחשים, אני הולכת גם עם התחושה שצריך לייצר שיח של התקדמות. כי נכון שהמצב הזה קצת הפיל אותנו לקרשים, אבל בסופו של דבר, אנחנו כבר חודש וחצי בשקט. ומי שמוכן להקשיב לשקט, מגלה בתוכו ניגונים חדשים, התקדמות שצמחו.

ימימה אומרת כך: "יש יהירות, שכמו מבטלת כל התקדמות קטנה. בשבילי, כל התקדמות קטנה היא נקודת אור לעם ישראל". בזמן כזה, שאנחנו מבקשים רק להוסיף זכויות לעצמנו, לעם ולעולם כולו, כדאי להניח מולנו גם את ההתקדמות הכי קטנות שאנחנו חווים. בלי יוהרה שהיינו אמורים להיות אחרים, מתוקנים יותר, מתקדמים יותר, מגיבים אחרת. אם ימימה אומרת שבשבילה כל התקדמות קטנה היא נקודת אור לעם ישראל, אז מה נגיד אנחנו. אני ממיינה את כולנו לייצר שיח גם של התקדמות קטנות, שבעזרת השם ילך ויאיר, וילמד עלינו זכויות.

החיים מלאים בשינויים בלתי צפויים, זה חלק מהתנועה המעגלית שלהם. ולפעמים דברים קצת פחות משמחים מחכים לנו בסיבוב. לפעמים מתרחש בחיים שינוי שלא רצינו, שלא ציפינו לו, ואנחנו ממש לא מתלהבים לקראתו. היינו נותנים הרבה כרי להישאר במצב הקודם. זה קורה כשאנחנו נפרדים ממהו או ממישהו שהיו חלק מהשגרה הברוכה שלנו, וממש לא מתאים לנו להמשיך את החיים בלעדיו. זה קורה גם בתקופה הזו, עצירה כלל-עולמית. מה שהתרגלנו אליו נעלם, ונדמה לנו שכל מה שיש עכשיו - לא שווה הרבה.

ימימה מדברת על השינויים הבלתי צפויים הללו, שיש בהם פרידה מן המוכר והידוע והטוב, ואומרת: "הלב ממשיך להתקיים בנתונים אחרים של החיים". והמשפט הזה, יש בו סוד גדול וריפוי עמוק. מפני שהנתונים של החיים משתנים כל הזמן, כל הזמן, באותו קצב מעגלי שאיננו פוסק. ולפעמים, כשנלקח מאיתנו דבר, אנחנו כל כך כאובים עד שנדמה לנו שמעגל החיים נעצר, ואיתו נדמה לנו שגם הלב שלנו עוצר את אורו. אבל זה לא כך. הלב תמיד פועם ומאיר. ללב יש מהות טהורה ואמיתית שאינה תלויה בדבר, והיא נמשכת תמיד. המהות של הלב לא תלויה בנתוני החיים, גם כשהם משתנים ונראים לנו פחות טובים מאשר קודם. הלב תמיד פועם, הלב תמיד חי. וכשזוכרים שהלב שלנו תמיד חי, גם אם השינוי קשה ואנחנו עדיין מתאוששים מן ההדף שלו, יעבור הזמן וננשום מעט, ונתרגל לנתונים החדשים, ונגלה בהם הרבה הרבה חיים.

כשהנשמה מאירה

מהות הלב לא משתנה לעולם, יש בנו ניצוץ אלוקי קבוע. ולפעמים המהות הנשמית שלנו נעלמת מעינינו, אבל זה לא אומר שהיא לא שם. זה אומר שהיא עטופה בקליפות שונות שמשכנעות אותנו בלא-טוב. אבל הטוב קיים וישנו ולא נעלם לעולם. והעניין הוא שאנחנו תמיד מכינים את עצמנו כל כך טוב לתרחישים שונים בחיים, עובדים בצורה מאוד מעשית, יוצרים תרחישי זרימה על כל צרה שלא תבוא, אבל ההכנה הכי טובה למצבים שפוקדים אותנו - היא כל הזמן לטפח את הקשר שלנו אל הנשמה שבנו, אל השער הסודי בתוכנו שממנו יש קו ישיר לעליונים. משם תבוא התשובה שלנו לכל מצב.

"אין המצבים קובעים למהות, אלא המהות קובעת למצבים" (ימימה), וזאת הבנה עמוקה מאוד. כי נדמה לנו שאם עכשיו קמה עלינו קורונה, וסגר, ואבטלה, וסיר לחץ שלוחץ אותנו מכל הכיוונים ומשקף לנו את הנקודות הכי רגישות שלנו - מול עצמנו, מול בני המשפחה, מול העולם, אז נדמה לנו שזה קובע את הערך שלנו. שאם כעסנו על מישהו ואיבדנו לרגע את הכיוון - אנחנו לא טובים. שאם נחלשנו, התעצבנו, התייאשנו - אז אין לנו סיכוי. וזאת לא האמת, כי המצבים המשתנים לא קובעים את המהות שלנו

פרשת תזריע מצורע | מילים שמרפאות

רע. מקורה הראשי של קביעה זאת הוא המקרה של מרים, שדיברה סרה במשה ולקחה משום כך בצרעת (במדבר יב). משה רמז למקרה זה כעבור שנים, כשהפציר בבני ישראל ללמוד את הלקח: "זָכוּר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֶל-קִיף לְמִרְיָם בְּדֶרֶךְ בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרַיִם" (דברים כד, ט).

היהדות היא לתפיסתי דת של מילים ושתיקות, של דיבור והאזנה, של תקשורת וקשב. אלוקים ברא את העולם במילים – "ויאמר... ויהי" – ואנו בוראים את העולם החברתי במילים, בהבטחות שבהן אנו כובלים את עצמנו למימוש חובותינו לאחרים. התגלות ה' בהר סיני הייתה במילים – "קול דְּבָרִים אָתָּם שְׁמַעִים וְתִמְוָנָה אֵינְכֶם רְאִים וְזִלְתִּי קוֹל" (דברים ד, יב). לכל דת קדומה אחרת היו מונומנטים של לבנים ואבן; ליהודים, בפרט לאחר שגלו מארצם, היו רק מילים, התורה שהם נשאו איתם כאשר הלכו. המצווה העילאית ביהדות היא "שמע ישראל"; כי ה' אינו נראה ואיננו עושים לא תמונה בצלמו ולא פסל. איננו יכולים לראות את אלוקים; איננו יכולים להריחו; איננו יכולים לגעת בו; איננו יכולים לחוש בטעמו. רק חוש אחד אנו יכולים לנסות ולהפעיל: להקשיב, בתקווה שנשמע את אלוקים. ביהדות, ההאזנה היא האמנות הדתית הנשגבת.

הדבר שטום הנקס מלמדנו בדיוקן שיצר לפרד רוג'רס הוא שאדם מסוגל להקשיב לאנשים אחרים, להאזין להם, לדבר אליהם בנועם, בדרך המקנה להם תחושה חזקה של אישור, אך בלי להחניף וכלי לשגות במחשבה שהכול בסדר בעולם או איתם. זהו שיעור מעניין וחשוב גם יחד, מפני שקשה לדעת איך להקשיב לאלוקים אם אין יודעים איך להקשיב לבני אדם. איך נצפה שאלוקים ידבר אלינו אם איננו מסוגלים להקשיב לזולת?

חשיבותה של סוגיית הדיבור והשפעתו על אנשים מורגשת ביתר שאת בעידן הסמארטפונים והרשתות החברתיות, המשפיעים במיוחד על ילדים וצעירים מחד גיסא ועל נימת השיח הציבורי מאידך גיסא. התעללות מקוננת היא מגפת דורנו. היא מתרחשת בשל השילוב בין הקלות המעשית של התקשורת לבין אופייה הלא-אישית. היא מספקת מצע למה שמכונה אפקט הסרת העכבות: אנשים מרגישים חופשיים להיות אכזרים וגסי רוח יותר מכפי שקורה במפגשים פנים אל פנים. כאשר אנו מצויים בנוכחותו הפיזית של זולת, קשה לנו לשכוח שהוא אדם חי ונושם ממש כמונו, עם רגשות כמו שלנו ופגיעויות כמו שלנו. אך באין נוכחות כזאת, כל הארס שבתוכנו עלול לדלוף – ולעיתים לגרום להרס נורא. מספר ההתאבדויות וניסיונות ההתאבדות של בני נוער הוכפל בעשור האחרון, ורבים מייחסים את העלייה להשפעות הרשתות החברתיות. דיני לשון הרע אקטואליים ונחוצים כיום מאי פעם.

אני מקווה שלא יהיה זה קלקלן (ספולרן) מוגזם אם אספר כי יום יפה בשכונה מציע פרשנות מרתקת לסוגיה יהודית עתיקה, סוגיה שהרמב"ם מצלה בפרק השישי ב'שמונה פרקים'. מי גדול ממי, הוא שואל: החסיד, שהוא אדם טוב מטבעו – או "המושל בנפשו", אדם הנאבק ביצרו הרע ומתגבר עליו? שאלה זאת, שהתשובה לה אינה מובנת מאליה, מקנה לסרט את עוקצו.

חכמינו אמרו דברים קשים ביותר על לשון הרע. הם הציגוהו כחמור משלוש העברות של ייהרג-ובל-יעבור גם יחד – עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים. לשון הרע, אמרו, הורג שלושה: את המספר, את השומע, ואת זה שמספרים עליו. יוסף הקים עליו את שנתת אחיו כאשר דיבר עליהם סרה. דור יוצאי מצרים לא נכנס לארץ כי שמע וקיבל את דיבתה הרעה. המספר לשון הרע כאילו כפר בעיקרו.

אני מאמין שדיני לשון הרע חיוניים לנו היום יותר מאי פעם. המדיה החברתית שטופה בשנאה. אל דיבורם של הפוליטיקאים מחלחלת רשעות, ומתפשט הנוהג לתקוף לגופו של אדם במקום לגופו של עניין. דומה כי שכחנו את אשר מבקשת פרשתנו להזכיר לנו: לשון הרע הוא מגפה. הוא הורס מערכות יחסים, הוא דורס רגשות של אנשים, הוא מדרדר את הזירה הציבורית, הוא הופך את הפוליטיקה לדו-קרב בין אגו לאגו, והוא מחלל את כל הקדוש שבחינו המשותפים. מציאות זו חייבת להשתנות.

בסרט החדש 'יום יפה בשכונה' מגלם טום הנקס את איש הטלוויזיה פרד רוג'רס, אהובם של כמה דורות של ילדים אמריקנים, שהתפרסם במיוחד בתוכנית אירוח-הילדים הוותיקה 'השכונה של מיסטר רוג'רס'. המיוחד בסרט הוא שהוא מפאר בלי כושה את כוחו של הטוב האנושי לרפא לבבות שבורים. בימינו, מסרים מוסריים גלויים כאלה אפשר למצוא כמעט רק בסרטי ילדים (חלקם מוצלחים מאוד). בסרט הזה, שאינו סרט ילדים, המסר רב-עוצמה אך מועבר בצורה מעודנת, באופן שאיש לא יתפתה לפטור אותו כפשטני או נאיבי.

העלילה מיוסדת על סיפור אמיתי. עיתון יזם סדרת כתבות פרופיל על הנושא "גיבורים". אחד מכתביו המוכשרים נשלח לכתוב על רוג'רס. אלא שעיתונאי זה היה נתון במצוקה רגשית. יחסיו עם אביו התפוצצו. השניים רבו, באלימות גופנית, בחתונת אחותו של העיתונאי. האב ניסה להתפייס אך העיתונאי סירב לפגוש אותו.

אופיו הקשה של העיתונאי ניכר עוד קודם לכן בכתבותיו. תמיד רחשה בהן ביקורתיות ארסית, כאילו החליט לחסל את תדמיתה הציבורית של כל דמות שהוא סקר. לנוכח המוניטין שיצא לו הוא תהה מדוע הסכים כוכב הילדים להתראיין אצלו. האם הוא לא קרא כתבות קודמות שלו? האם אינו מודע לסיכון הממשי שהכתבה תהיה שלילית, אולי אפילו במידה הרסנית? מתברר שרוג'רס דווקא קרא כל כתבה של העיתונאי הזה שהוא שם ידו עליה, ובכל זאת היה היחיד שהסכים להתראיין אצלו לפרויקט הזה. כל יתר ה"גיבורים" סירבו.

העיתונאי יוצא לפגוש את רוג'רס – תחילה לצפות בו בעת הפקת פרק בתוכנית שלו, שאין בה שחקנים חיים: כולה בובות, רכבות צעצוע ותפאורה עירונית בזעיר אנפין. זו הזדמנות מצוינת להתנשאות אורבנית על רוג'רס. אך כאשר השניים נפגשים לדבר, רוג'רס חורג מכל סטריאוטיפ צפוי, מצליח להפוך את המראיין למרואיין, מבחין כמעט מיד בגלעין האומללות שלו, הופך את שאלה שלילית לאישור חיובי, ומקריין רוגע, שקט והקשבה המעודדים את העיתונאי לדבר על עצמו.

חוויה מיוחדת היא לראות כיצד הנועם של הנקס, הנותר במלוא עדינותו גם תחת לחץ, מחלחל אל העיתונאי – שצריך, אחרי הכול, רק לכתוב פרופיל בן 400 מילה – ומרכז אותו. אט אט משתחרר העיתונאי מהקושי להכיר ברגשותיו כלפי אביו, וצומח בו הכוח הרגשי לסלוח לאביו ולהתפייס איתו בזמן הקצר שנותר עד מותו. הנה קטע משיחתם, טעימה מן הנימה המתפתחת ביחסים ביניהם.

העיתונאי: אתה אוהב אנשים כמוני.

פרד רוג'רס: מה פירוש אנשים כמוך? אף פעם בחיי לא פגשתי אדם כמוך.

העיתונאי: אנשים שבורים.

פרד רוג'רס: אני לא חושב שאתה שבור. אני יודע שאתה אדם דעתן. אדם שיוודע את ההבדל בין טוב ורע. נסה לחשוב על כך שהיחסים שלך עם אביך עזרו לך לפתח את התכונות האלו. הוא עזר לך להיעשות למה שאתה.

שימו לב כיצד בכמה משפטים קצרים עוזר רוג'רס לעיתונאי למסגר מחדש את הדימוי העצמי שלו ואת יחסיו עם אביו. עצם תכונת הווכחנות שלו, שגרמה לו לריב עם אביו, היא דבר שהוא קיבל מהאב. הסרט מבוסס, אומנם לא בכל פרטי העלילה, על סיפורם האמיתי של רוג'רס והעיתונאי טום ג'אנווד. ג'אנווד, כמו דמותו בסרט, בא אל רוג'רס כדי ללעוג לו – ונשאר כדי לקבל השראה. הוא סיפר על החוויה ההיא – "מהו חסד? אני לא בטוח שאני יודע; אבל אני יודע שהלב שלי בא לפגישתה כמו דוקרן – ונפתח בה כמו מטררייה". כדברי אחד ממבקרי הקולנוע, הסרט הוא "המנון לטוב הלב, בביצוע מושלם".

הסרט הוא, בקיצור, המחשה נדירה ומשכנעת לכוחו של הדיבור לרפא – ומנגד, לפרוע. על פי חז"ל, זה נושאן העיקרי של פרשות תזריע-מצורע. הצרעת, מחלת העור שענייני אבחנתה וטהרתה נמצאים בלב פרשיותינו, היא עונש על לשון הרע, והמילה מצורע היא נוטריקון של מוציא שם

הרב אורי גמסון

איפה נמצא אלוקים?

וריש לקיש אמר: תיו - סוף חותמו של הקדוש ברוך הוא; דאמר רבי חנינא: חותמו של הקדוש ברוך הוא אמת.

שבת דף נה עמוד א

איך אתם מחזקים את עצמכם בזמנים של הסתר פנים? מורנו הגדול המגיד ממעזריטש (תורת המגיד, שבת שובה) לומד בסוגיה זו חיזוק גדול גם לזמנים כאלו ומקשר את דברי הגמרא לדברים שכתובים במדרש ובזוהר - שהקדוש ברוך הוא הסתכל בתורה ומתוך כך ברא את העולם.

אבל מה הכוונה שהקדוש ברוך הוא הסתכל בתורה וברא את העולם? כיצד ניתן לברוא את העולם מתוך קריאה בתורה?

מסביר המגיד על בסיס הזוהר, שכונת מאמר זה לומר שאותיות התורה הן אלו המגלות את הנוכחות האלוקית בעולם, והקדוש ברוך הוא הסתכל קודם בריאת העולם בתורה כדי לראות שאכן בבריאת העולם המסר של אותיות התורה יעבור.

מהו אותו המסר שטמון באותיות התורה?

המסר הזה, אומר המגיד ממעזריטש, טמון באותיות המילה "אמת".

אם נתבונן במילה "אמת", נבחין בעובדה שיש כאן שלוש חלוקות של אותיות שמופיעות בה: יחידות, עשרות ומאות. האות אל"ף היא מהיחידות, האות מ"ם היא מהעשרות, והאות תי"ו היא מהמאות.

אבל גם כאשר האותיות מתרבות לעשרות ומאות, הן תמיד יכללו את היחידות. האל"ף תמיד תהיה נוכחת בכל מספר, ולא משנה כמה גדול הוא יהיה.

כאשר הקדוש ברוך הוא ברא את העולם הנפלא שמורכב מכל כך הרבה פרטים, הוא הסתכל קודם כל באותיות, לראות שבכל פרט בעולם תוכל הנוכחות שלו להיות מורגשת.

המילה "אמת" היא חותמו של הקדוש ברוך הוא, כי היא מגלה לנו שבכל מקום שאליו נלך, בכל פינה שאליה נגיע, ולא משנה כמה רחוק ננודד, הוא תמיד יהיה שם איתנו, כמו אותה אל"ף שמלווה את כל המספרים גם אחרי שהם גדלים.

הוא כאן. איתנו. עכשיו אנחנו צריכים לפתוח את עיני הלב שלנו ולראות אותו.

בשיתוף פורטל הדף היומי

שיחת נפש | נעמה מנוסי | SICHATNEFESH32@GMAIL.COM

פתחי לי

אתי. רוב הזמן אני אישה מאוד פעילה ועסוקה ואיני חשה את הכאב הזה. משום מה, זה כל פעם צף מול הבת שלי".

"הכאב הזה עולה עכשיו וזו הזדמנות לרפואה. המקום הפגוע שאת נושאת בקרבך, עולה עתה מול בתך. בואי נהיה רגע עם הילדה הקטנה שבתוכך. עצמי עייניך והתבונני בה בעיני רוחך. איך את יכולה לתאר אותה?"

היא שתקה מעט ואז ענתה: "הקטנה שבתוכי סגורה ומסוגרת בתוך עצמה, בקושי ניתן ליצור אתה קשר עין. היא לא מאמינה שמישהו יכול לראות אותה".

כפי שניחשתי, התיאור של הילדה הפנימית נשמע דומה להפליא לתיאור הבת המסתגרת.

"זה נשמע שיש בתוכך ילדה שקצת התייאשה", אמרתי בשקט. "מרוב רצון בקשר שלא התממש, היא הלכה והסתגרה בתוכה, ואיבדה את האמון שיש מישהו בחוץ שיכול להגיע אל ליבה".

"...ועכשיו", היא השלימה את דבריי, "כל פעם שהיא רואה דלת סגורה היא חווה את הכאב של בדידותה ואת הכמיהה שתפתח סוף סוף הדלת".

"את שמה לב? בתך המסתגרת משקפת לך חלק פנימי שלך שאינך מודעת לו. שגם הוא סגור ומבוצר. הבעל שם טוב הקדוש דרש באופן מקורי את המשנה

'כל הנגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו'. הוא אמר שכל הנגעים שאדם רואה 'חוץ' - מחוצה לו - הם בעצם 'מנגעי עצמו'. את רואה בחוץ את בתך שלא מוכנה לפתוח. הסיבה שזה כה כואב לך היא שגם בתוכך קיים חלק נסתר כזה, שלא נפתח ולא בוטח. החלק הזה מייחל לגאולה".

זאת היתה תגלית מרעישת עבודה. "אז איך תפתח הדלת?" שאלה בסקרנות מהולה בתקווה.

הרגשתי שאור חדש הגיע. "שבי שם מאחורי דלתך הסגורה והרעיפי את טוב ה' על הילדה הקטנה שבתוכך. כך יתמוססו החומות של הלב, ותזכי לראות את פניה. כאשר נפשך תהיה מחוזקת באהבה, ממילא גם החומות שבחוץ כבר לא יהיו מאיימות כל כך, ובע"ה תזכי לראות גם את פני בתך".

"את חושבת שתוכלי לעזור לי?" היא כתבה בווטסאפ זהיר.

זה היה אתגר מיוחד הפעם להשחיל זמן לשיחה. השילוב של ערב פסח עם חופשת הקורונה, כאשר הבית מלא בילדים, דרש משתינו לעמוד על המשמר ולפנות זמן לדברים שבלב.

"איני מבינה מה קורה לי. לרגל ימי הקורונה בתי הגדולה חזרה הביתה. מהרגע שהגיעה היא משרתת לכולנו שאנו מפריעים לה לנשום. לא מתאים לה הרעש והבלגן, והמטלות שצריך לעשות נראות לה כהפרעה. הדבר היחיד שהיא מוכנה לעשות בבית זה לקחת לעצמה אוכל, ואז מיד היא עולה לחדרה ומסתגרת עם עצמה. שוב ושוב אני מוצאת את עצמי חנוקה מדמעות מול דלתה הסגורה, דופקת על דלתה ומבקשת שתפתח לי".

"למה את דופקת? מה את רוצה ממנה?" ניסיתי להבין את הסיטואציה.

"אני רוצה לראות את פניה. רוצה להיות בקשר. איני מבינה מדוע היא מדירה אותנו מחייה ושומרת על עצמה מפנינו, הוריה אוהביה?"

את נשמעת לי כמו הדוד שדופק על דלתה של הרעיה ומבקש ממנה שתפתח לו", אמרתי בחיוך כשהפסוקים משיר השירים חולפים בראשי. "את ממש יכולה להשתתף בצערו של הקדוש ברוך הוא בעצמו, העומד אחר כותלנו ומייחל כבר לראות את מראנו".

היא הופתעה מדבריי, ולאחר הרור נוסף שאלה: "אבל למה היא מסתגרת ככה? עשינו לה משהו רע?"

"איני יודעת מדוע בתך בוחרת להסתגר כרגע. אותי מעסיקה כרגע השאלה מה עובר עלייך כשאת עומדת מבעד לדלת הסגורה".

"אני? אני עומדת שם חסרת אונים, מרגישה קטנה מאוד מול חומה גבוהה שאין לי סיכוי להבקיע, מייחלת בכל מאודי לקשר ונבהלת מהניכור הבלתי נסבל הזה".

"את חווה חוויה מאד כואבת. זה באמת לא פשוט". הדהדתי את דבריה. לאחר כמה רגעים הוספתי: "וזה לא הפעם הראשונה שאת חווה את הכאב הזה".

"איך ידעת? באמת כשאני חושבת על זה, אני מכירה את הכאב הזה עוד מילדותי, כאשר השתוקקתי לקשר עם אמא, והיא לא היתה פנויה לקשר רגשי

מפנקסו של חוזר בתשובה

עודד מזרחי | ORCHOZER@GMAIL.COM

טוב נראה ונגלה

יצאתי עם בני נחמן לשיעור מחזק באמונה בשכונת בית ישראל, כאשר היו פחות הגבלות במספר המשתתפים ובמרחק הנדרש ביניהם, אבל נושא המגפה כבר כבש את התודעה הכללית 24/7.

מעט אנשים הסתובבו ברחובות. בדרך כלל אדם טרוד בענייניו, כל אחד וחבילת צרותיו. אחד מקונן בנפשו על זיווגו הקשה, שנייה מהרהרת בצער על בעלה הבטלן שלא מפרנס כראוי, ושלישי דואב על כך שאין לו זיווג. בדרך כלל הצער הוא אישי. יש מי שעלול לאבד עשתונות בשל צער גידול בנים, ואילו אחיו התאום משווע לפרי בטן. גיהינום של אש מול גיהינום של שלג. אבל בעידן הנוכחי כולנו אחים לצרה אחת, שהיא כל כך גדולה לפי שעה, עד שהיא מבטלת כמעט לגמרי את הצרות האישיות בעידן הטרור-קורוני.

כדי להפיג את המתח שרתי עם נחמן שיר מצחיק על הקורונה לפי שיר איטלקי נודע שהכרתי לפני התשובה, כנאמר בחסידות "פחד יצחק", הצחקו מפגי את הפחד.

בדרך ראינו רחוב צר שהיו בו שלושה אמבולנסים רוגשים, ומכונית משטרה המהבהבת, והמולה רבה מסביב, כאילו אירע חלילה פיגוע תופת. "מה קרה?", שאלתי בדאגה.

"בודקים חולה חשוד בקורונה", אמר מישוהו ביראה.

השיעור החל בדברי אמונה המלמדים להעלות את הפחד לשורשו, והסתיים איך לא במגיפה. ליוויית את הרב לדרכו, וסיפרתי לו חידושים חסידיים ששמעתי לאחרונה על הקורונה, וכן רמזים מופלאים מכתבי הקודש, והוספתי שאפשר לחבר כמה ספרים על רמזי המגיפה.

לאחר שנפרדתי מהרב, התלווה אלינו יהודי עם זקן ארוך ועיניים יוקדות כעורב, ושאל אותי:

"מאיפה הדברים החזקים האלה?"

אמרתי לו שהוא יכול לקבל במייל מדי שבוע דברי אלוקים חיים.

מבטו המתעניין השתנה באחת, והוא אמר:

"אימייל זה סטרא אחרא!"

מזמן לא נפגשתי עם חברי כאלה, וברגע הראשון התבלבלתי.

"מייל אינטרנט עלול להיות בעייתי, אבל מה רע באימייל? זה בסך הכול דואר הרבה יותר נוח."

"זה סטרא אחרא!", הרים את קולו, "מי שיש לו אימייל נופל באינטרנט."

חתול שחור קפץ באותה שנייה מפח האשפה הירוק, והחל להתקוטט עם חתול גינג'י שרביץ בשלווה מתחת לפנס המבהיק אור.

החתולתי להבין עם מי יש לי עסק. יש לא מעט יראים השוללים לחלוטין את הרשת ורואים בה את התגלמות הרע עלי אדמות.

"צריך לעשות בירור בין טוב לרע. זה עץ הדעת טוב ורע", אמרתי בתקוות מה להקשבה, ובקול נמוך פן יכולע לי.

"איך שום בירור. סטרא אחרא זה סטרא אחרא!", צעק.

למזלי המריבה בין החתולים עלתה מדרגה, והטונים שלו השתוו לטונים שלהם.

הוא המשיך לומר בתוקף שאם דברי התורה שהשמעתי עוברים באימייל הרי שהם אינם מצד הקדושה, וכן שהמשיח שיתגלה בקרוב יבער את כל הרשת.

הבנתי סופית שלא כדאי לי להמשיך בוויכוח חסר התוחלת הזה. נפרדתי ממנו בזריזות, כשאני חושב חרישית שהמשיח יבער את הרע שבעץ הדעת, ויותר את הטוב בלבד כמו הפרסומת של 'אינטרנט רימון'. הבירור הצפוי הרבה יותר מורכב ומתוחכם משחור-לבן, בדיוק כמו הווירוס שמשביית כעת את העולם.

טיפות כבדות גרמו לנו למהר לדרכנו. וכאשר הבריק ברק עלה בי רעיון, שכעת העולם מאוחד בצרה שהולכת ומאיימת מפני אויב בלתי נראה, ובעזרת השם, בקרוב ממש, יתאחד העולם ב"טוב נראה ונגלה", שעולה בגימטריא "קורונה"...

אל תפלי בפח

חיה ולס

בתוך מעגל החיים השוטף, שדי התערער לאחרונה, תופסת אותי חוויה חדשה. אני יושבת על הספה, עם כוס קפה חם, מתכתבת עם חברה או סתם קוראת ספר טוב, ופתאום "אמן יהא שמיה רבא", "ברוך הוא וברוך שמו". אני מוצאת את עצמי חלק ממניין תפילה שהתארגן ברחוב למטה.

עוד לא חוויתי חוויה כזו עד היום... התפילה במניין נכנסת לתוך הבית, לתוך הסלון, חודרת למרחב האישי, וזה מזכיר לי את הסיפור על ר' בנימין קלצקר, חסיד של האדמו"ר הזקן, שהיה סוחר יערות וברך בכך עובד ה' גדול ורבוק בקב"ה. באמצע ניהול העסקים הוא היה שוקע בהתבוננות וחשיבה מעמיקה על עניינים נעלים בתורת החסידות. כאשר הביעו בפניו פליאה על כך, השיב: "אם בשעת התפילה נופלות מחשבות על מסחר, מה הפלא שבשעת המסחר נופלות מחשבות על 'אין עוד מלבדו'...".

בפרק כ"ח בתניא, מתייחס האדמו"ר הזקן למאבק רוחני שאנחנו מכירים מקרוב. מחשבות זרות בשעת התפילה. פותחים את הסידור ואופס... אוטומטית קופצות מחשבות חולין. במקום לנצל את הרגעים הנעלים להתחברות עם הקדוש ברוך הוא, הראש נודד לטרדות היום יום. התחושה הראשונית יכולה להיות מאוד מתסכלת. האם אני עד כדי כך ריקנית ומרוחקת מאלוקות, שהראש שלי לא מצליח להתכוונן לתדר רוחני ולחשוב מחשבות של קדושה?

אולם ההסבר של האדמו"ר הזקן מביא לתחושה הפוכה לחלוטין! הנפש האלוקית שלי גוברת בשעת התפילה. היא בדיוק במקום הנכון ומצליחה במאבק. הנפש הבהמית מזהה את הפוטנציאל ומיד נכנסת לפעולה, כדי לא לאפשר לזה לקרות. היא מנסה להפריע לי בתפילה, מציפה במחשבות ובטרדות שונות, במטרה לחבל בחיבור לאלוקות.

כשמבינים את התהליך, אפשר גם ליישם את הפתרון שמובא בספר התניא: להתעלם התעלמות מוחלטת מההפרעות. לא להתעסק עם המחשבות הזרות, לא לבוא בדיון ודברים ולשהות בהן, כי זהו הניצחון של הנפש הבהמית. הבנת התהליך מביאה בהירות, מחזקת ונותנת כוח להתמודדות הזאת, ומאפשרת לנו לנצח במאבק. להמשיך עם התפילה ככוונה ולהתעלם מההפרעה. לקרוא נכון את האיתות, שבמקום להחליש אותי מסמן לי - את במקום הנכון! ובעיקר, לעשות זאת מתוך שמחה.

למעשה, אפשר לקחת את זה כמעט לכל התמודדות בחיים. מטרתו של היצר הרע היא פשוט להפריע לנו בדרך הנכונה, וכשאנחנו יודעות זאת, קל יותר להתמקד במטרה, להתרכז ביעד ובתהליך, לסגן את רעשי הרקע ולהקשיב לקול הפנימי האמיתי שאומר - את טובה במה שאת עושה, ואת עושה את הטוב. אל תתפעלי מההפרעות, אל תיכנסי לדיון ודברים עם הקולות המבלבלים, כי כל המטרה שלהם היא להסיח ולהסיט מהמקום הנכון. אל תפלי בפח. הישארי ממוקדת ונאמנה לאמת הפנימית שלך שהיא כולה טוב ומחוברת לאלוקות.

לא, זה לא קל. לא סתם זה מוגדר כמאבק שדורש כוחות גדולים מאוד. לפעמים את קוראת את המפה, יודעת ומבינה מה צריך לעשות, אבל לא מוצאת בעצמך כוחות... גם לזה האדמו"ר הזקן מציע מענה קסום. את רוצה כוח להתפלל? תתפללי על זה...

כמה פשוט ונפלא, כמה כוח יש בתפילה!

מוגש על ידי תכנית הלימוד "לב לדעת" לימוד תניא לנשים ובנות.

ממשיכות את הלימוד גם מהבית!
יותר מתמיד זה הזמן להשקיע בעצמן ולהתחבר ללימוד.
לקבלת פרטים שלחי הודעת וואצאפ למס' 054-921-0131

חֲכַמַּת הָאִשָּׁה

”אבא, דופקים בדלת”, קראו הילדים.

הילדים ידעו מה הן הדפיקות בדלת. אבא שלהם היה כוהן, והיה ממחה גדול לנגעי הצרעת. בני-אדם שהופיעו על העור שלהם פצעים ונגעים, היו באים אליו, והוא היה מתבונן בפצעים וקובע אם אלה נגעי צרעת או לא.

לאות תודה היו האנשים נותנים לו כסף, ובזה היה קונה אכל ובגדים חמים למשפחה.

ופתאום באו ימים קשים. בארץ ישראל היתה בצרת. התושבים נעשו עניים. לא היה להם הרבה כסף. גם כשהיו באים אל הכוהן כדי לשאול אותו על נגעים, היו נותנים לו כמה פרוטות עלובות.

”אבא, אנחנו רעבים!”, בכו הילדים. ”אבא, קר לנו!”, היו מתחננים בלילות החורף הקרים.

הכוהן יצא לשוק לחפש עבודה, ולא מצא. עבר יום ועוד יום. הוא כבר לא היה יכול לראות את סבלם של ילדיו הקטנים.

אמר הכוהן לאשתו: ”אני רואה שכאן בארץ אינני מוצא פרנסה. אצא לחוץ לארץ, למדינות עשירות. שם אמצא עבודה, אשתכר הרבה כסף, ואחרי זמן אחזור ויהיה לנו כסף בשפע.”

”וממה נחיה בינתיים?”, שאלה האשה.

”אני אלמד אותך את דיני הנגעים”, אמר לה בעלה. ”כשיבואו האנשים שרגילים לבוא אלינו, תתבונני את בפצעים שלהם, ותוכלי לומר להם אם זה נגע צרעת או לא. האנשים יתנו לך קצת כסף, ומזה תתפרנסי עד שאחזר.”

הסכימה האשה והכוהן התחיל ללמד אותה את תורת הנגעים. וכך אמר לה: ”אם את רואה פצע ובתוכו שערה שנעשתה לבנה, זה סימן שהתיבש המעיין שממנו השערה חיה. דעי, לכל שערה ושערה יש כמו מעין קטן שממנו היא יונקת.”

שמעה זאת האשה ואמרה: ”אתה שומע מה שאתה אומר? אפילו לשערה קטנה ברא הקדוש-ברוך הוא מעיין שממנו היא מקבלת את מזונה. האם יכול להיות שלא דאג למקור פרנסה בעבורנו ובעבור ילדינו? מה יש לך לחפש בחוץ לארץ! השאר כאן ובטח באלקים שיגזור לנו.”

הכוהן שמע את דברי האשה ואמר לה: ”האמת, את צודקת. אשמע בקולך ואשאר בארץ, ואלקים יעזר לנו.”

ואכן, כעבר זמן קצר מצא הכוהן עבודה, והיתה לו ולמשפחתו פרנסה בשפע.

(על-פי מדרש תנחומא, פרשת תזריע, טערי' ו)

הרב יואל כהן

דרוש איוש רציני

הבחור המתריס 'הרים להנחתה', אבל זלמן דוד האדים והתחיל להתנצל < החסיד המתוסכל סיפר לרבי על התפילות המוצלחות של חברו, אבל הרבי גילה שהתפילות שלו אינן שלו < בדיחה אחת על בני קורח ושלוש קושיות על כת 'הצנע לכת'

ה' וההנהלה קיוותה שהשהות עם זלמן דוד תשפיע עליו.

לאחר שהוא עבר חדר, פתאום גם המשפיע של הישיבה ר' שילם קוראטין קרא לו במהלך הסדר. אותו בחור חשב שר' שילם בטח רוצה לצעוק עליו על זה שהוא מתבטל ולא לומד, אבל הוא הופתע כשהוא דווקא התחיל לדבר איתו בחסידות. עד אז, הוא לא תפס שחסידות זה דבר עמוק, הוא חשב שהכל אותו דבר שחזור על עצמו בצורה כזו או אחרת. ר' שילם הסביר לו על מהות המושג 'חכמה סתימאה'. עברו כמה ימים, ר' שילם קרא לו שוב וחיידד שמה שהוא הסביר לו קודם על 'חכמה סתימאה' זה לא לגמרי הדרגה המדוברת, והעמיק עוד יותר.

התקופה החדשה הזאת בחיי אותו בחור עוררה בו משהו. הדיבורים של ר' שילם הוזינו אצלו משהו בהבנה שלו מה זה חסידות, וגם השינה בחדר החדש עם זלמן דוד פעלה עליו. כל לילה הוא שמע את זלמן דוד קורא קריאת שמע שעל המיטה בכוונה ובדמעות. זלמן דוד לא עשה הצגות, הוא לא חיפש שיהיו דמעות.

זלמן דוד היה בחור מיוחד ועדין מאוד, הוא לא בלט בהנהגות שלו והרגיש מישהו מיוחד. הוא לא נהג בדרך של 'הצנע לכת'. לרוב כשאומרים על מישהו שהוא הצנע לכת, מתכוונים שיש לו משהו גדול מאוד והוא מחביא אותו... אבל זלמן דוד לא הרגיש גדול, הוא נהג כך בפשטות.

מספרים שהיתה כת של 'הצנע לכת', והחסיד הרשב"ץ שאל על הכת שלוש קושיות: א. איך מתארגנת כת של הצנע לכת, אם כולם צנועים ונסתורים? ב. מהיכן כלל יודעים עליהם? ג. מה יש להם להצניע...?

בכל אופן, באחד הלילות אותו בחור דיבר עם זלמן דוד. השיחה ביניהם התנהלה כמו שיחת חברים ולא כשיחה של משפיע או בחור מבוגר. זלמן דוד דיבר איתו על חסידות ורצה לקרב אותו. אותו בחור אמר בתגובה: "מה אתה מבלבל את המוח? אתם כל העובדים (עובדי ה' בתפילה) שקרנים!". הוא בכוונה דיבר בצורה כזאת, כדי לראות מה תהיה התגובה של זלמן דוד, הוא לא התכוון באמת. הוא התריס בפני זלמן דוד: "אני רואה אותך שר באמצע התפילה, כאילו שאתה נמצא בדרגה כל כך נעלית שאתה לא מסוגל להכיל ואתה מוכרח להתפרץ ולשיר".

זלמן דוד נהיה אדום והתחיל להתנצל. הוא אמר לו: "אתה צריך להבין גם אותי, סוף סוף לכל אחד יש נשמה. כשלוומדים וחושבים, הנשמה קשה לה להתאפק". לימים הבחור הזה סיפר, שההתנצלות של זלמן דוד עשתה עליו רושם יותר מהכל.

צריך לדעת שהיו יהודים כאלה. בפועל רואים איך שהחסידות לא פועלת על האדם להרגיש שהוא משהו מיוחד, אלא בדיוק להיפך, אדם שלומד חסידות מבין עד כמה הוא שפל.

האמת היא שזו ההגדרה של ביטול אמיתי. בעולם יש עיוות מושגים. הרבי מלובביץ' דיבר על כך, שבעולם נהוג להגדיר בעל גאווה כאדם תקיף שעושה דווקא ועומד על שלו, לעומת זאת אדם עם ביטול נחשב לרכרוכי ויעשה מה שיאמרו לו.

החסידות גורסת בדיוק להפך: אדם שכל התוקף שלו נשען על עצמו, על הגאווה שלו, יש לכך הגבלה. ואילו אדם שבטל אל האמת האלוקית, הוא יידע לעמוד בתוקף לנצח ולא יישבר, מפני שזה לא תלוי בו אלא כך העניין דורש. דווקא אדם שבטל לאלוקות לעולם לא ייכנע ויישבר.

מי שמחובר אל האמת, הוא זה שבטל ותקיף, דווקא אצלו יש עקרונות נצחיים שלא מתחלפים.

מספרים על שני חסידים שהיו חברים טובים. האחד היה חסיד של האדמו"ר הזקן והשני של רבי חייקל מאמדור, מתלמידי המגיד ממעזריטש. כמובן, כל אחד מהם התנהג כפי שהרבי שלו הוריד אותו. החב"דניק נהג ללמוד חסידות בהתבוננות כל יום לפני התפילה, ולפעמים הדברים שלמד האירו והשפיעו לו על הלב יותר ולפעמים פחות. לעומת זאת אצל חברו, החסיד של ר' חייקל, היו 'קולות וברקים' דבר יום ביומו. כל יום הוא היה נלהב ונרגש.

החב"דניק ראה את תפילת חברו וקינא בו.

לימים, הגיע אותו חב"דניק אל האדמו"ר הזקן ונכנס ליחידות. הוא סיפר על החבר שלו, כיצד הוא בוער מהתלהבות בתפילה בכל יום ועל ההרהורים שעלו בו: אולי לפעמים עדיף להתפלל כמו חסיד ר' חייקל...

האדמו"ר הזקן ענה לו: "מה אתה חושב, איך נראה לך שהחבר שלך מצליח להתלהב במידה שווה מדי יום? זה לא הוא שבוער ומתלהב, אלא הרבי שלו, ר' חייקל, הוא שמשפיע עליו וגורם לו לבעור ולהתלהב".

האדמו"ר הזקן התכוון לומר לאותו חסיד, שההתלהבות של החבר אינה פנימית. זה לא הוא שהצליח בכוח עבודה אישית להגיע לאותה התלהבות מרוממת, אלא זה נעשה בסיוע 'מקיף' מלמעלה של הרבי שלו.

הדרך שבה האדמו"ר הזקן הוריד את החסידים היתה לעבוד בכוחות עצמם. על ידי עבודה של התבוננות אישית ויגיעה מתמדת, הם יצליחו להגיע לרגש של אהבה ויראה בכוחם שלהם. המעלה של עבודה בצורה אישית מתבטאת לא רק בתוצאה, שהדברים נכנסים בצורה פנימית ועמוקה יותר, אלא המעלה כאן בעיקר טמונה בגודל העניין המושג - הדבר שמשגיגים בעבודה אישית הוא עצמו יותר פנימי ונעלה.

אצל חסידים, אחד מכינויי הגנאי הכי גדולים היה שאמרו על מישהו שהוא 'חיצוני'. כלומר, אדם שמתעסק בדברים חיצוניים ולא במהות ובעיקר. על פניו זה לא מובן: הרי יש הרבה מידות רעות, אז למה דווקא חיצון נחשב לגנאי מיוחד? הסיבה לסלידה העמוקה דווקא מחיצון, נובעת מכך שלשאר המידות יש תקנה, אדם גאווה או כזה שממהר לכעוס, יכול על ידי עבודה לתקן את המידה. אבל אדם שהוא חיצון, **חסידים נהגו לומר שהבעיה איתו היא שאין לו תקנה, כי גם אם יורו לו דרך תיקון, גם אותה הוא יעשה בצורה חיצונית...**

כדי שדברים ישפיעו ויחלחלו דרושה יגיעה ורצינות, שום דבר אחר לא יועיל, אחרת הכל הופך לחיצוניות אחת גדולה. **יש בדיחה ששמעתי פעם על בני קורח.** הרי כתוב שבני קורח לא מתו ונתבצר להם מקום גבוה בגיהנום, והם חוזרים בהם ואומרים "משה אמת ותורתו אמת ואנו בדאין". לכאורה החטא שלהם היה בכך שחלקו על משה ואילו כעת הם חוזרים בהם, אז למה מקומם בגיהנום? מסבירים על כך, שמכיוון שהם אומרים "ואנו בדאין", הם מעידים על עצמם שהם שקרנים, ואם כן, גם ההודאה שלהם "משה אמת" היא שקר.

כאשר ישיבת תומכי תמימים היתה בקרמנצוג, אחד הבחורים שלמד שם היה מה שנקרא בימים ההם קצת 'שקוף'. הוא היה בחור ברוך כישרונות, אבל עצלן גדול ולא למד. נגלה הוא אהב ללמוד, אבל חסידות כמעט ולא למד. באחד הימים הנהלת הישיבה אמרה לו, שהם מעבירים אותו מהחדר שלו בפנימייה לחדר אחר שבו הוא יישן יחד עם בחור בשם זלמן דוד. הם נתנו לו איזה הסבר למה מעבירים אותו, אבל הוא הבין שזה רק תירוץ. אותו זלמן דוד היה בחור עובד

נפשי בשאלתי

יש נך שאלה בעבודת ה'? סמס ל-
054-4530951

הרב יהושע שפירא, ראש ישיבת רמת גן

האם אנחנו יכולים לדעת את הסיבות שבגללן באה הקורונה?

יש הטוענים שרק נביא יודע לפרש את הסיבה האמיתית בהיסטוריה. אבל זו טעות. מצאנו מצוה מהתורה לפשפש במעשינו בשעת צרה, והרמב"ם פוסק כי מי שאומר שהדבר הוא ביד המקרה הוא אכזרי. ודאי שהקב"ה מדבר אלינו מתוך המאורעות, ומורה לנו לשוב בתשובה. ולא זו בלבד, אלא שחכמינו למדו מעומק חכמתם איזו צרה מגיעה בשביל איזה עוון.

אלא שדורנו הוא דור של שינויים מרחיקי לכת בכל מערכת היחסים שבין הקב"ה לישראל. לכן ההסברים על המאורעות שעוברים עלינו יכולים להתפרש בהרבה יותר כיוונים מאשר בדורות אחרים: כחבלי משיח או כעונש, באופן פרטי על כל יחיד או בגלל עניין כללי.

אני בוודאי איני יכול לתת טעם, אך דבר אחד אנו יודעים - המשבר מביא צמיחה, ובעזרת השם גם המשבר הזה יביא לנו צמיחה בגשמיות וברוחניות עד בלי די, ויצעיד אותנו הלאה, כהסברו הנפלא של הגאון מווילנא: "עת צרה היא ליעקב וממנה" - כלומר על ידה - "יוושע".

אני נמשכת מאוד לעצבות, היא נותנת לי סיפוק נפשי שעושה לי טוב. למה חייבים להיות בשמחה?

יתכן שהשאלה כאן היא שאלת הגדרות. אם משהו נותן לך סיפוק וגורם לך להרגיש טוב, לכאורה הוא גורם לך שמחה. ואם משהו גורם לך שמחה הרי זה טוב, שהרי גדולי החסידות המליצו מאוד להיות בשמחה...

ואולי התכוונת לשברון לב. בעוד עצבות גורמת לאדם לשקוע, הרי ששברון לב שמכוון לתשובה על עבירות ועל ריחוקנו מה' יתברך, לבסוף מוביל לשמחה והרי זה טוב.

וישנה עוד אפשרות: בימינו קיימת תרבות שאיננה שמחה אלא רוצה בדכדוך ושקיעה בחידלון. וזה ודאי חיסרון גדול כי "עוז וחדוה במקומו", והרצון הזה הוא בעצמו רצון להתרחק לא רק מן החיים אלא גם ממקור החיים. אנחנו אמונים על הפסוק "ואתם הדבקים בה' אלוקים חיים כולכם היום", כלומר מלאים חיות ושמחה.

איפה עובר הגבול בין הניסיון לפרש את דרכי הנהגת ה' את עם ישראל לאורך ההיסטוריה, ובין אי היכולת שלנו להבין באמת את דרכי ולתת פרשנות רוחנית למתחולל סביבנו?

הגבול עובר בשני מחוזות: צד אחד הוא החלוקה בין אדם פשוט, גם אם הוא למד תורה ויודע חלקים ממנה, לבין גדולי הדור העומדים על עומקיה ומרחביה של התורה. והגבול השני מחלק בין דברים שכבר גילו לנו חז"ל, שגם לעומת גדולי הדור שלנו הם ענקים בסדר גדול אחר לגמרי.

וכפי שרבונו הרב צבי יהודה כהמשך לאביו הגדול מרן הראי"ה זצ"ל, שאני מהאוחזים בשיפולי גלימותיהם בסוגיה זו כמו בסוגיות רבות, היה חוזר ומשנן את דברי חז"ל: "אמר רבי אבא, אין לך קץ מגולה מזה שנאמר 'ואתם, הרי ישראל, ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל'". הדברים שם נקשרים לשאלה האם הגאולה תלויה בתשובה או לא, וכבר הכריעו רבותינו כמעט פה אחד שגאולה אינה תלויה בתשובה אלא בהתקרבות ישראל לארץ ונתינת פירותיה להם. וכיוון שכך, לא על דעותינו אנו נסמכים ואפילו לא על דעת גדולי ישראל בדורות האחרונים, שחלק גדול מהם ראה בשיבת ציון סימן גאולי מובהק, אלא על דברי חז"ל שאין מפורשים מהם, ששיבת ישראל וחזרת הארץ משיממונה להצמיח פרי וענף, היא הסימן לגילוי הקץ.

כמובן שהגאולה, גם אם אינה תלויה בתשובה, תוליד תשובה עליה ונשגבה יותר מכל הדורות שהיו. ולזה אנו מצפים ומייחלים, אך ראשיתה איננה מותנית בתשובה הזו.

ט"ו

בית "הלכה למיכה" מציג:
הלימוד היומי שלך אצל בווטסאפ
למהירים אג'ילוז הגורה
כאף הפצירה

מתחילים מהתחלה!

שמירת הלשון
להצטרפות:
054-7040073
058-6432212

לחצו כאן

תניא
להצטרפות:
054-8083941
לע"נ איילת בת יוסף ברוך

לחצו כאן

חדש!

מסילת ישרים
להצטרפות:
058-7135083
055-2410789

לחצו כאן

או:
שלחו את הודעת ההצטרפות שבווטסאפ.
 שימרו את המספר באנשי הקשר שלכם.
 כי אם לא תשמרו לא תוכלו לקבל.

למעוניינים להצטרף, נא שילחו דרך הווטסאפ את המילה "צוף"
למספר של הפרוייקט הרצוי ושימרו אותו באנשי הקשר שלכם